A. PUŠKIN_DUBROVSKI

Tõlkinud O. U r g a r t

KIRJASTUS ..EESTI RAAMAT' „T ALLÍ NN 1967

Originaali tiitel:
A. C. Пушкин
Сочинения
Том третий
Издательство «Художественная литература Москва 1964
Kunstiliselt kujundanud H. H e 1 n I a

ESIMENE RAAMAT

I PEATÜKK

Mõni aeg tagasi elas ühes oma mõisatest põline vene mõisnik Kirila Petrovita Trojekurov. Ta rikkus, suursugune päritolu ja head sidemed tegid ta väga kaalukaks nendes kubermangudes, kus tal oli maaomand. Naabrid olid rõõmuga valmis täitma iga ta väiksematki tuju; kubermangu ametnikud värisesid tema nime kuuldes; orjameelset lipitsemist pidas Kirila Petrovita temale õigusega kuuluvaks tribuudiks; ta maja oli alati täis külalisi, kes olid valmis tema meelt lahutama ta härrasmehelikus jõudeelus, võttes osa tema kärarikkaist ja vahel ka lausa metsikutest lõbustustest.

Keegi ei julgenud keelduda tema küllakutsetest või jääda teatud päevadel ilmumata Pokrovskojesse vajalikku austust avaldama. Oma koduses elus osutas Kirila Petrovitš kõiki harimatu inimese pahesid. Kõige selle poolt ärahelli-.tatuna, mis teda iganes ümbritses, oli ta harju-

nud vaba voli andma kõigile oma taltsutamatu iseloomu puhangutele ja kõigile oma üsna piiratud mõistuse tujudele. Hoolimata oma füüsilise jõu erakordsest tugevusest kannatas ta paar korda nädalas liigsöömise tagajärgede all ja oli igal õhtul vintis. Tema maja ühes tiivas elasid kuusteist toatüdrukut, kes tegid nende soole sobivat käsitööd. Tiibhoone akende ees olid puust võred; uksi hoiti lukus ja võtmed olid Kirila Petrovitši käes. Ettenähtud ajal käisid noored vangid pargis ja jalutasid seal kahe vanaeide valve all. Aegajalt pani Kirila Petrovita mõne neist mehele ja uued astusid nende asemele.

Talupoegi ja mõisarahvast kohtles ta valjult ja isemeelselt; sellest hoolimata olid need temale ustavad: nad olid upsakad oma isanda rikkuse ning kuulsuse pärast ja omakorda lubasid endale, tema mõjukale kaitsele lootes, naabrite suhtes nii mõndagi.

Trojekurovi tavaline tegevus seisis ringisõitmises mööda oma laialdasi maavaldusi, kestvates pidutsemistes ja tembutamistes, kusjuures viimaseid mõeldi välja iga päev ning nende ohvriks langes harilikult mõni uus tuttav; ometigi ei pääsenud nende eest alati ka vanad sõbrad, välja arvatud ainult Andrei Gavrilovitš Dubrovski. Seesama Dubrovski, kaardiväe eruleitnant, oli Trojekurovi lähimaks naabriks ning omas seitsekümmend hinge talupoegi. Trojekurov, kes oli läbikäimisel kõige kõrgemast seisusest inimestega väga ülbe, austas Dubrovskit hoolimata tema tagasihoidlikust varanduslikust seisukorrast. Nad olid kunagi koos sõjaväes teeninud ja Trojekurov tundis oma kogemuste järgi tema, iseloomu kan-

natamatust ning kõigutamatust. Asjaolude kujunemine lahutas neid kauaks ajaks teineteisest. Laostunud varandusega Dubrovski oli sunnitud erru minema ja oma viimasesse järelejäänud külla elama asuma. Sellest teada saades pakkus Kirila Petrovitš talle abi, kuid Dubrovski keeldus tänades ja jäi kehvaks ning sõltumatuks. Mõni aasta hiljem tuli Trojekurov eru-täiskiftdra-lina oma mõisa; nad kohtusid ja tundsid rõõmu jällenägemise üle. Sellest peale puutusid nad iga päev kokku, ja Kirila Petrovitš, kes kunagi polnud mitte kedagi austanud oma külastustega, käis koduselt oma vana seltsimehe majakeses. Kuna nad olid ühevanused, ühest ja sellestsamast seisusest, ühel ja selsamal viisil kasvatatud, siis sarnanesid nad teineteisega osalt ka iseloomu ja kalduvuste poolest. Mõnes suhtes oli ka nende saatus ühesugune: mõlemad olid abiellunud armastuse pärast, mõlemad olid peagi leseks jäänud, mõlemal oli laps. - Dubrovski poeg sai kasvatuse Peterburis, Kirila Petrovitši tütar kasvas üles isa silma all, ja Trojekurov kõneles tihti Dubrovskile: «Kuule, vennas Andrei Gavrilovitš: kui sinu Volodkast saab asja, siis annan ma temale Maša naiseks; olgu pealegi, et ta on puu-paljas.» Andrei Gavrilovitš raputas pead ja lausus harilikult vastuseks: «Ei, Kirila Petrovitš, minu Volodka ei kõlba peigmeheks Marja Kirilov-nale. Niisugusel vaesel aadlikul, nagu on tema, on parem abielluda vaese aadlineiuga ja olla peremeheks majas kui saada ärahellitatud naise käsualuseks.»

Kõik tundsid kadedust selle üksmeele pärast, mis valitses kõrgi Trojekurovi ja tema vaese

7

naabri vahel, ning imestasid viimase julgust, kui ta Kirila Petrovitši pool lauas istudes avaldas varjamatult oma arvamust, tundmata muret selle pärast, kas see ehk ei olnud vastupidine majaperemehe arvamusele. Mõned tegid katset talitada tema eeskujul ja loobuda etteseatud kuu-lekusepiiridest, kuid Kirila Petrovita hirmutas nad nii ära, et võttis nendelt alatiseks tahtmise teha sääraseid katseid, ja Dubrovski moodustas ainsa erandi, kes jäi väljapoole üldiselt kehtivaid seadusi. Ootamatu juhtum aga paiskas kõik segamini ja tõi kaasa suured muudatused.

Kord varasügisel valmistus Kirila Petrovitš jahile minema. Eelmisel päeval oli koera- ja , tallipoistele käsk antud hommikul kell viis valmis olla. Telk ja köök olid ette saadetud sinna, kus Kirila Petrovitš pidi lõunat sööma. Peremees ja külalised läksid koertetalli, kus Kirila Petrovitši heldust koera keeles ülistades elas külluses ning soojuses üle viiesaja hagija ja hurdakoera. Siinsamas olid ka staabiarst Timoška järelevalve all laatsaret haigete koerte jaoks ja osakond, kus suursugused emased koerad poegisid ning oma kutsikaid imetasid. Kirila Petrovitš oli selle suurepärase asutuse üle uhke ega lasknud iial juhust mööda, et sellega kiidelda oma külaliste ees, kellest igaüks oli talli näinud vähemalt juba paarkümmend korda. Külalistest ümbritsetuna ja Timoška ning ülemkoerapoiste poolt saadetuna käis ta mööda koertetalli; mõne koerakuudi ees jäi ta peatuma, kord haigete tervise üle järele pärides, kord enam või vähem karme ja õiglasi märkusi tehes, kord tuntud koeri lähedale meelitades ning neile lahkeid sõnu üteldes. Külalised

8

lugesid oma kohuseks Kirila Petrovitši koertetalli üle vaimustust avaldada — ainult Dubrovski vaikis ja tusatses. Ta oli kirglik jahimees. Tema varandus aga võimaldas tal pidada ainult kahte hagijat ja üht sidukonda hurti; säärast uhket asutust nähes ei suutnud ta alla suruda mõningal määral tekkivat kadedust.

«Mis sa tusatsed, vennas,» päris Kirila Petrovitš temalt, «kas sinule minu koertetall ei meeldi?» .

«Ei,» vastas ta karedalt, «koertetall on suurepärane — vaevalt elavad teie talupojad nõnda agu teie koerad.» Keegi koerapoistest sai pahaseks. «Oma elu üle,» ütles ta, «ei saa meie, tänu jumalale ja härrale, nuriseda, aga mis tõsi, see tõsi, isegi mõnel aadlimehel poleks paha vahetada oma mõis ükskõik missuguse koerakuudi vastu siin. Kõht oleks tal rohkem täis ja ka soojem oleks tal olla.»

Kirila Petrovitš puhkes oma orja ninaka vastuse üle valjusti naerma ja tema järel hakkasid laginal naerma ka külalised, kuigi nad tundsid, et koerapoisi nali võis käia ka nende kohta. Dubrovski kahvatas ega lausunud sõnagi.

Sel hetkel toodi Kirila Petrovitšile korvi sees näha äsjasündinud kutsikaid — ta hakkas nendega tegelema, kaks valis ta endale välja, teised käskis ära uputada. Vahepeal läks Andrei Gavrilovitš minema, ilma et keegi seda oleks märganud.

Külalistega koertetallist tagasi jõudes asus Kirila Petrovitš õhtust sööma ja alles siis hakkas ta, Dubrovskit mitte nähes, tema järele pärima.

9

Teenijad vastasid, et Andrei Gavrilovits sõitis koju. Trojekurov andis käsu talle kohe järele sõita ja ta tingimata tagasi tuua. Mitte kunagi polnud Trojekurov jahile läinud ilma Dubrovskita, kes oli koerte väärtuse vilunud ning peen hindaja ja igasuguste jahitülide eksimatu lahendaja. Teener, kes talle järele oli ratsutanud, jõudis tagasi, kui alles lauas istuti, ja teatas oma isandale, et Andrei Gavrilovits polevat kutset kuulda võtnud ega soovivat tagasi tulla. Kirila Petrovitš, kes oli nagu alati nalivkadest kuumaks köetud, vihastus ja saatis sellesama teenri teist korda Andrei Gavrilovitšile teatama, et kui ta otsekohe ei tule tagasi Pokrovskojesse ööbima, siis läheb tema, Trojekurov, temaga igaveseks ajaks tülli. Teener ratsutas uuesti minema. Kirila Petrovitš tõusis lauast, lubas külalistel laiali minna ja läks magama.

Järgmisel päeval oli tal esimeseks küsimuseks: kas Andrei Gavrilovits on siin? Vastuse asemel ulatati talle kolmnurkselt kokkumurtud kiri; Kirila Petrovitš andis oma kirjutajale käsu kiri valju häälega ette lugeda ja sai kuulda järgmist:

Minu lugupeetuim härra,

Ma ei kavatse külastada Pokrovskojet, niikaua kui Teie ei saada koerapoiss Paramoškat minu juurde vabandust paluma; ja mul olgu õigus teda kas karistada või talle andeks anda, kuid mulle ei tule mõttes-segi sallida Teie orjade nöökamisi, ja samuti ei salli ma neid ka Teie poolt — sest ma pole mingi narr, vaid põline aadlik. Sellega jään Teie alandlikuks teenriks

Andrei Dubrovski.

10

Praeguste arusaamiste järgi etiketist oleks see kiri pidanud tunduma üsna ebaviisakana, kuid Kirila Petrovitšit ei vihastanud kirja imelik stiil ja toon, vaid ainult selle sisu.

«Kuidas,» müristas Trojekurov voodist paljajalu välja hüpates, «ma peaksin oma inimesi tema juurde saatma vabandust paluma ja temal olgu õigus kas andeks anda või karistada! — Tõepoolest, mida ta õige mõtleb, kas ta ka teab, kellega on tal tegemist! Küll ma talle . . . Küll ta alles saab päevi näha, saab tunda, mis tähendab Trojekurovile vastu hakata!»

Kirila Petrovitš riietus ja sõitis tavalise hiilgusega jahile, — kuid jaht ei õnnestunud. Kogu päeva kohta nähti vaid ühtainust jänest ja seegi lasti käest ära. Ebaõnnestus ka lõunastamine väljas telgis, vähemalt ei maitsnud söök Kirila Pet-rovitšile, ta peksis koka läbi, pahandas külalistega ja sõitis tagasiteel kogu oma jahiseltskon-naga nimme üle Dubrovski põldude.

Möödus mõni päev, aga tüli kahe naabri vahel ei lõppenud. Andrei Gavrilovits ei tulnud Pokrovskojesse, Kirila Petrovitšil oli aga ilma temata igav ja tema meelepaha tungis häälekalt esile kõige solvavamate väljendustena, mis, tänu sealsete mõisnikkude agarusele, ulatusid Dubrovski kõrvu parandatud ja täiendatud kujul. Uued asjaolud võtsid viimase leppimislootuse.

Kord sõitis Dubrovski oma väikest valdust mööda ringi; kasesalule lähenedes kuulis ta kirve-hoope ja hetke pärast langeva puu raginat. Ta ruttas kaasikusse ja sattus peale Pokrovskoje talupoegadele, kes rahulikult varastasid tema metsa. Teda nähes katsusid nad põgeneda. Kutsari

11

abil võttis Dubrovski nende hulgast kaks kinni ja tõi nad kinniseotult oma mõisa. Ühtlasi langesid võitjale saagiks ka kolm vaenlase hobust. Dubrovski oli väga vihane, mitte kunagi

varem polnud Trojekurovi talumehed, kes olid tuntud röövlid, julgenud oma tempe teha tema mõisa piirides, kuna neile oli teada tema sõbralik vahekord nende isandaga. Dubrovski märkas, et nad tekkinud tüli nüüd ära kasutasid — ja otsustas vastupidi kõigile sõjapidamise reeglitele karistada oma vange vitsadega, millega vangid ise olid ennast varustanud tema metsas, hobused aga kanda mõisakirja ja saata tööle.

Kuuldus sellest sündmusest ulatus veel samal päeval Kirila Petrovitši kõrvu. Ta kaotas enesevalitsemise ja tahtis esimeses vihahoos kogu oma mõisarahvaga kallale tungida Kistenjovkale (nõnda nimetati tema naabri küla), selle täielikult ära laastata, mõisniku enese aga tema mõisas ümber piirata — säärased vägiteod ei olnud tal haruldased. Kuid peagi võtsid ta mõtted teise suuna.

Saalis raskel sammul edasi-tagasi käies heitis ta juhuslikult pilgu aknast välja ja märkas väravas peatunud troikat — väikest kasvu mees, kes kandis nahast nokkmütsi ja friisiriidest palitut, väljus vankrist ja suundus tiibhoone poole valitseja juurde. Trojekurov tundis temas ära kohtu kaasistuja Sabaškini ja laskis ta enda juurde kutsuda. Mõni hetk hiljem seisis Sabaškin üht kum-mardust teise järel tehes juba Kirila Petrovitši ees ja ootas harda aukartusega tema korraldusi.

«Tere, kuidas su nimi nüüd oligi,» lausus Trojekurov, «mis asja sul oli?»

12

«Olin linna sõitmas, teie ekstsellents,» vastas Sabaškin, «ja astusin Ivan Demjanovi poole sisse, et kuulda saada, kas ehk ei ole mingit korraldust.»

«Tulid väga õigel ajal, kuidas su nimi nüüd oligi; mul on sind tarvis, võta viina ja pane tähele, mis ma ütlen.»

Niisugune lahke vastuvõtt üllatas kaasistujat meeldivalt. Ta keeldus viina võtmast ja jäi suurima tähelepanuga kuulama Kirila Petrovitšit.

«Mul on naaber,» ütles Trojekurov, «mühakas väikemõisnik; ma tahan tema käest mõisa ära võtta — mis sa sellest arvad?»

«Kui on olemas mingisuguseid dokumente, teie ekstsellents, või ...»

«Mis sa lobised, vennas, mis dokumente sulle tarvis on. Selleks on olemas korraldused. Selles just võim seisabki, et ilma igasuguse õiguseta mõis käest ära võtta. Aga oota, See mõis kuulus kunagi meile, ta osteti kellegi Spitsõni käest ja müüdi hiljem Dubrovski isale. Kas ei saa kuidagi sellest kinni haarata?»

«Keeruline asi, teie ekstsellents, arvatavasti toimus see müük seadusepäraselt.»

«Mõtle järele, vennas, katsu hoolega midagi leida.»

«Kui näiteks teie ekstsellentsil läheks korda teie naabrilt ükskõik mis viisil kätte saada akt või leping, mille alusel mõis kuulub temale, siis muidugi...»

«Saan aru, aga häda seisab selles — paberid hävisid tal kõik tulekahju ajal.»

«Kuidas, teie ekstsellents, tema paberid on ära põlenud! Mida paremat siis veel — säärasel juhul

13

suvatsege talitada seaduse järgi ja asi laheneb kahtlemata teie täielikuks rahulduseks.»

«Sa arvad nii? Noh, vaata siis — ma loodan su püüdlikkusele, ja minu tänulikkuse peale võid kindel olla.»

Sabaškin kummardas peaaegu maani, väljus, hakkas plaanitsetud asja juba samal päeval ajama ja tänu tema kärmusele sai Dubrovski täpselt kahe nädala pärast linnast kutse esitada viivitamata vastavad selgitused, mis puutuvad Kistenjovka küla valdamisse.

Ootamatust arupärimisest üllatatuna kirjutas Andrei Gavrilovitš juba samal päeval vastuseks üsna jämeda kirja, milles ta teatas, et Kisten-jovka küla sai tema omaks pärast ta kadunud isa surma, et ta valdab seda pärimisõiguse alusel, et Trojekurovil ei ole sellega mingit pistmist ja et igasugused kõrvaliste isikute nõudlused selle temale kuuluva omandi kohta on laim ja kelmus.

See kiri avaldas kaasistuja Sabaškinile üsna head muljet. Ta nägi esiteks, et Dubrovskil ei ole kuigi palju aimu asjaajamisest, teiseks, et nii ägedat ja ettevaatamatut inimest ei ole kuigi raske viia kõige väljapääsematumasse olukorda.

Kui Andrei Gavrilovitš oli kaasistuja arupärimise kainelt läbi vaadanud, leidis ta vajaliku olevat üksikasjalikumalt vastata. Ta kirjutas kaunis asjaliku paberi, mis aga hiljem aja kuludes, osutus mitteküllaldaseks.

Asi hakkas venima. Oma õiguses veendunud Andrei Gavrilovitš ei tundnud asja pärast kuigi suurt muret, tal ei olnud tahtmist ega võimalust loopida enda ümber raha ja kuigi ta vahel

14

esimesena nalja heitis kantseleirottide müüdava südametunnistuse üle, ei tulnud talle mõtetki, et ta ise võib laimu ohvriks langeda. Niisama vähe tundis omakorda muret algatatud asja soodsa lahenduse pärast ka Trojekurov — tema nimel tegutsedes, kohtunikke hirmutades ja ära ostes ning igasuguseid korraldusi kord nii, kord teisiti tõlgitsedes hoolitses tema asemel asjaajamise eest Sabaškin. Kuidas lugu ka ei olnud, 18.. aasta veebruarikuu 9. päeval sai Dubrovski linna-politsei kaudu kutse ilmuda ** maakonnakohtuniku juurde, et ära kuulata nimetatud maakonna-kohtuniku otsus vaidlusaluse mõisa asjus tema. leitnant Dubrovski, ning täiskindral Trojekurovi vahel ja et anda allkiri oma rahulolemise või rahulolematuse kohta. Samal päeval sõitis Dubrovski linna; teel kihutas temast mööda Trojekurov. Uhkelt vahetasid nad pilke ja Dubrovski märkas oma vastase näol tigedat naeratust.

II PEATÜKK

Linna jõudes peatus Andrei Gavrilovitš tuttava kaupmehe pool, oli tema juures ööd ja läks järgmisel päeval kohtusse. Keegi ei pööranud temale tähelepanu. Pärast teda saabus ka Kirila Petrovitš, kirjutajad tõusid püsti ja panid suled käest kõrva taha, kohtuliikmed võtsid ta vastu sügava alandlikkuse avaldustega, austusest tema auastme, aastate ja tüseduse vastu nihutasid nad temale tooli lähemale; ta võttis istet asja avalikul arutusel, — Andrei Gavrilovitš toetus püsti seistes vastu seina, — tekkis sügav vaikus

15

ja sekretär hakkas valju häälega ette lugema kohtuotsust.

Meie toome selle täielikult ära, arvates, et igaühele pakub mõnu näha ühte neist viisidest, kuidas me võime Venemaal ilma jääda mõisast, mille valdamiseks meil on vastuvaidlematu õigus.

18 .. aastal oktoobrikuu 27. päeval vaatas *•* maakohus läbi kohtuasja kaardiväeleitnant Andrei Gavrili poeg Dubrovski ebaõige valduse küsimuses mõisa üle, mis kuulub täiskindral Kirila Pjotri poeg Trojekurovile ja koosneb Kistenjovka külast ** kubermangus ** meessoost hingega ja ** tiinu maaga, heinamaad ja muud tuluandvad alad kaasa arvatud. Sellest kohtuasjast on näha: nimetatud täiskindral Trojeku-rov esines möödunud 18.. aastal juunikuu 9. päeval kohtu ees palvega selle kohta, et tema kadunud isa, kolleegiumiassessor ja ordenikavaler Pjotr Jefimi poeg Trojekurov, kes teenis tol ajal ** asehalduri valitsuses provintsiaalsekretärina, ostis 17 .. aastal augustikuu 14. päeval aadlisoost kantseleiametnikult Fadei Jegori poeg Spitsõnilt mõisa, mis asub ** maakonnas nimetatud Kistenjovka külas (missugune küla tol ajal ** revisjoni järgi kandis Kistenjovka asunduse nimetust), ühes 4. revisjoni järgi märgitud hingedega, kokku ** meessoost hinge, ja kõige nende talupoegade varaga, majadega, ülesküntud ja üleskündmata maaga, metsaga, heinamaadega, kalapüügiõigusega Kisten-jovka-nimelises jõekeses ja kõigi tähendatud mõisa juurde kuuluvate tulutoovate aladega ja puust härrastemajaga, ühe sõnaga, koos kõige sellega, mis temale ta isalt, aadlisoost urjadnikult Jegor Terenti poeg Spitsõnilt päranduseks oli jäänud ja kuulus tema valdusse, välja arvamata ühtegi hinge talupoegadest ja

16

ühtegi veerandikku maast, kõige eest hinnaga 2500 rubla, mille kohta samal päeval sõlmitigi ** kohtu- ja täidesaatvas palatis ostuleping, ja selsamal ajal augustikuu 26. päeval anti ** maakohtu poolt valdus isale edasi ja kinnitati ta valdajaks. — Viimaks aga suri isa jumala tahtmisel 17 .. aasta septembrikuu 6. päeval, kuna selsamal ajal tema, kaebaja, täiskindral Txojeku-rov 17 . . aastast alates, peaaegu lapsepõlvest peale oli sõjaväeteenistuses ja enamasti sõjakäikudel kodumaa piiride taga, mispärast tal puudusid teated nii isa surma kui ka temast järelejäänud vara kohta. Nüüd aga, pärast täielikku lahkumist nimetatud teenistusest ja erruminekut ja tagasipöördumist oma isa mõisatesse, mis asuvad ** ja ** kubermangus, **, ** ja ** maakonnas, mitmes külas, kokku umbes 3000 hinge, leiab ta, et nendest mõisatest valdab ** mõisa ülalnimetatud ** hingega (keda nüüdse ** revisjoni järgi on selles külas ainult ** hinge) ja maaga ja tulutoovate aladega ilma ühegi kinnistusaktita eespool nimetatud kaardiväeleitnant Andrei Dubrovski, mispärast ta, esitades tähendatud palvekirja juures originaal-ostulepingu, mille tema isale andis müüja Spitsõn, palub nimetatud mõisa Dubrovski ebaõigest valdusest ära võtta ja anda kuuluvuse järgi tema, Trojekurovi täielikku kasutusse. Nimetatu võtmise eest oma ebaõigesse valdusse, millelt saadavaid tulusid ta kasutas, nõuda temalt, Dubrovskilt, pärast seda, kui tähendatud tulude kohta on korraldatud asjakohane uurimine, sisse seadustega ettenähtud hüvitus ja rahuldada sellega teda, Trojekurovit.

Pärast neid uurimisi, mis ** maakohus selle palvekirja alusel korraldas, selgus: et vaidlusaluse mõisa ülalnimetatud praegune valdaja kaardiväeleitnant Dubrovski andis mõisnikkude kaasistujale kohapeal

17

seletuse, et praegu tema valduses olev mõis, mis asub nimetatud Kistenjovka külas, ** hingega ühes maa ja tulutoovate aladega, sai tema omaks pärandina pärast tema isa, suurtükiväe alamleitnant Gavril Jevgrafi poeg Dubrovski surma, kelle omaks see jälle sai ostu teel kaebaja isalt, varem provintsiaalsekretär, hiljem kolleegiumiassessor Trojekurovilt tema poolt 17 .. aastal augustikuu 30. päeval titulaarnõunik Grigori Vassili poeg Sobolevile antud volikirja alusel, mis on kinnitatud ** maakohtus, ja mille järgi sellelt peab olema antud tema isale tähendatud mõisa kohta ostuleping seepärast, et nimetatus on otseselt öeldud, et tema, Trojekurov, müüs mõisa, ** hinge koos maaga, mille ta omandas ostulepingu alusel kantseleiametnik Spitsõnilt, tervelt tema — Dubrovski — isale, ja sai lepingus märgitud summa, 3200 rubla, tema isalt täielikult ilma tagasimaksmise kohustuseta kätte ja palus nimetatud volinikku Sobolevi anda isale üle seaduslik kinnistusakt. Ja samal ajal tema isal selle volikirja järgi terve summa äramaksmAse korral asuda temalt ostetud mõisa valdamisele ja toimida kuni kinnistamiseni täieõigusliku omanikuna, kuna temal, müüjal Trojekurovil, ega kellegi teisel ei ole edaspidi mingisuguseid õigusi sellele mõisale.

Aga just nimelt millal ja missuguses ametiasutuses see kinnistusakt on volinik Sobolevi poolt tema isale üle antud, — see on temale, Andrei Dubrovskile, teadmata, kuna ta sel ajal oli alles päris laps ja pärast oma isa surma seda kinnistusakti ei leidnud, ta arvab, et see võis ära põleda koos muude paberitega ja härrastemajaga tulekahju ajal, mis oli nende mõisas 17. . aastal ja millest teadsid ka selle küla elanikud. Aga et nemad, Dubrovskid, on olnud selle mõisa vastu-vaieldamatuiks valdajaiks sellest päevast peale, kui

18

Trojekurov selle müüs või andis volikirja Sobolevile, see on 17 .. aastast peale, pärast tema isa surma aga 17 . . aastast peale kuni tänapäevani, seda kinnitavad ümberkaudsed elanikud, kes, kokku 52 inimest, ülekuulamisel vande all tunnistasid, et tõepoolest, niipalju kui nad mäletavad, said aastat 70 tagasi tähendatud vaidlusaluse mõisa omanikeks, ilma et keegi oleks vastu vaielnud, nimetatud härrased Dubrovpkid, kuid nimelt missuguse lepingu või kinnistusakti alusel, see pole neile teada. — Kas aga käesolevas asjas'-nimetatud eelmine selle mõisa ostja, endine provintsiaalsekretär Pjotr Trojekurov, on olnud selle mõisa valdajaks, seda nad ei mäleta. Härraste Dubrovskite maja aga põles aastat 30 tagasi öösel nende külas tekkinud tulekahju ajal maha, kuna kõrvalised isikud avaldasid arvamist, et

sissetulekut võib tähendatud vaidlusalune mõis anda, arvates keskmiselt sellest ajast peale, mitte vähem kui 2000 rubla aastas.

Vastupidi sellele esines täiskindral Kirila Pjotri poeg Trojekurov 3. jaanuaril käesoleval aastal kohtu ees palvega, et kuigi nimetatud kaardiväeleitnant Andrei Dubrovski esitaski korraldatud kohtulikul uurimisel käesoleva asja juurde tema kadunud isa Gavril Dubrovski poolt titulaarnõunik Sobolevile väljaantud volikirja temale müüdud mõisa kohta, ei esitanud ta siiski vastavalt sellele mitte ainult originaal-ostulepingut, vaid isegi mitte mingisuguseid kindlaid tõendusi selle sõlmimise kohta, nagu nõuab üldeeskirja 19. peatükk ja 1752. aasta novembrikuu 29. päeva seadlus. Järelikult kaotab volikiri selle väljaandja, tema isa surma tõttu, vastavalt 1818. aasta maikuu ... päeva seadlusele täielikult oma maksvuse. — Ja peale selle on korraldus anda vaidlusalused mõisad valdusse järgmiselt: kinnistatud mõisad kinnistus-

19

aktide järgi, kinnistamata aga — vastavalt uurimistulemustele.

Selle mõisa kohta, mis kuulub tema isale, on tema poolt tõenduseks juba esitatud kinnistusakt, mille järgi tulebki see, toetudes tähendatud seadlustele, nimetatud Dubrovski ebaõigest valdusest ära võttes üle anda temale pärimisõiguse alusel. Aga kuna tähendatud mõisnikud, pidades enda valduses neile mittekuuluvat mõisat ilma igasuguse kinnistuseta, kasutasid ebaseaduslikult sellest saadavaid ja neile mittekuuluvaid tulusid, siis tuleb pärast seda, kui on välja arvestatud, missuguse summa need vastavalt.. . moodustavad, need mõisnik Dubrovskilt sisse nõuda ja teda, Trojekurovit, vastavalt rahuldada. — Pärast selle kohtuasja läbivaatamist ja väljavõtete tegemist sellest ning seadustest on ** maakohus OTSUSTANUD:

Nagu sellest kohtuasjast näha, on täiskindral Kirila Pjotri poeg Trojekurov tähendatud vaidlusaluse mõisa kohta, mis praegu on kaardiväeleitnant Andrei Gav-rili poeg Dubrovski valduses ja asub Kistenjovka külas, nüüdse ... revisjoni järgi kokku ** meessoost hinge koos maaga ja muude tulutoovate aladega, esitanud originaalostulepingu nimetatu müümise kohta aadlisoost kantseleiametniku Fadei Spitsõni poolt 17.. aastal tema isale, provintsiaalsekretärile, kes hiljem oli kolleegiumiassessor, ja peale selle seati nimetatud ostja, Trojekurov, nagu on näha sellele ostulepingule tehtud pealiskirjast, selsamal aastal ** maakohtu poolt valdajaks ning kinnistati see mõis temale, ja kuigi vastupidi sellele kaardiväeleitnant Andrei Dubrovski poolt on esitatud volikiri, mis on antud nimetatud ostja, kadunud Trojekurovi poolt titulaar-nõunik Sobolevile selleks, et sõlmida leping tema isa,

20

Dubrovski nimele, kuid sääraste tehingute alusel on ... seadluse järgi keelatud mitte ainult kinnistatud kinnisvara edasikinnistamine, vaid isegi ajutises valduses pidamine, pealegi on see volikiri selle andja surma tõttu oma maksuvuse täiesti kaotanud. — Kuid peale kõige selle ei ole Dubrovski poolt asja juurde selle algatamisest, see on 18 .. aastast peale, kuni praeguseni esitatud mitte mingisuguseid kindlaid tõendusi selle kohta, kas tõepoolest nimetatud mõisa kohta tähendatud volikirja alusel kuskil või kunagi oleks sõlmitud ostuleping. Seepärast määrab kohus: nimetatud mõis, ** hinge, koos maa ja muude tulutoovate aladega, missuguses seisukorras see ka oleks, kinnistada nimetatu kohta esitatud ostulepingu alusel täiskindral Trojekurovi nimele; kaardiväeleitnant Dubrovski kõrvaldamise kohta nimetatu valdamisest ja selle seaduspärase andmise kohta härra Trojekurovi valdusse ja selle kui pärandiks saadud omandi kinnistamise kohta tema nimele teha ettekirjutus ** maakohtule. — Aga kuigi täiskindral Trojekurov palub peale selle veel kaardiväeleitnant Dubrovskilt sisse nõuda neid tulusid, mida ta temale kuuluva pärandiks saadud mõisa ebaõige valdamise tõttu kasutas, — siis, kuna nimetatud mõis oli põliste elanikkude tunnistuse järgi aastaid härraste Dubrovskite vastuvaieldamatus valduses ja käesolevast asjast ei ole näha, et härra Trojekurovi poolt kuni praeguseni oleks esitatud mingisuguseid kaebusi tähendatud mõisa säärases ebaõiges valduses oleku kohta Dubrovski käes, ja selle kohta seadus

käsib, kui keegi külvab temale mittekuuluva põllu täis või teeb sellele maatükile tara ümber ja tema peale selle ülekohtuse omastamise pärast tõstetakse kaebust ja tuleb selle kohta tõde avalikuks, siis anda

21

maa koos mahakülvatud vilja, tara ja hoonetega tagasi õigele peremehele,

sellekohaselt täiskindral Trojekurovi poolt esitatud nõudmine kaardiväeleitnant Dubrovski vastu jätta rahuldamata, sest temale kuuluv mõis antakse tagasi tema valdusse tervelt, ilma midagi välja eraldamata. Aga et tema seadmisel valdajaks midagi poleks kõrvaldatud, jääb täiskindral Trojekurovile samM ajal õigus, kui tal peaks olema oma nõudluse kohta mingi-suguseid kindlaid ja seaduslikke tõendusi, esitada palvekiri eraldi sinna kuhu tarvis. — See otsus tuleb aegsasti seaduslikus korras, edasikaebamise õigusega, teatavaks teha nii nõudjale kui ka kostjale, keda politsei kaudu kutsuda selle otsuse ärakuulamiseks ja allkirja andmiseks oma nõusoleku või mittenõusoleku kohta selle kohtu ette.

Sellele otsusele on alla kirjutanud kõik selle kohtu liikmed.

Sekretär jäi vait, kaasistuja pöördus sügava kummardusega Trojekurovi poole, paludes teda esitatavale paberile alla kirjutada, ja võidurõõmus Trojekurov, võtnud tema käest sule, andis otsusele allkirja oma täieliku nõusoleku kohta.

Järg jõudis Dubrovski kätte. Sekretär ulatas paberi temale. Kuid Dubrovski jäi liikumatuks, pea norgus.

Sekretär kordas talle oma ettepanekut anda allkiri oma täieliku ja lõpliku nõusoleku kohta või otsese mittenõusoleku kohta, kui ta vastu igasugust ootust tunneb oma südametunnistuse järgi, et tema asi on õige, ja kavatseb seadusega ettenähtud aja jooksul esitada apellatsioonikaebuse

22

sinna kuhu vaja. Dubrovski vaikis . . . Järsku tõstis ta pea üles, ta silmad hakkasid välkuma, ta põrutas jalga vastu maad, lükkas sekretäri nii tugevasti eemale, et see kukkus, haaras tindipoti ja viskas sellega kaasistujat. «Kuidas! Jumalakoda mitte austada! Kasige minema, kaabakate sugu!» Ja siis, Kirila Petrovitši^poole pöördudes: «Kas seda enne on kuuldud, teie ekstsellents,» jätkas ta, «et koerapoisid toovad koeri kirikusse! Et koerad jooksevad kirjkus ringi. Küll ma teile näitan...» Kohtuteenrid jooksid kära peale kokku ja said temast suure vaevaga jagu. Ta viidi välja ja pandi saani. Kogu kohtupersonali poolt saadetuna järgnes talle Trojekurov. Dubrovski ootamatu mõistusekaotus erutas tugevasti ta mõttekujutust ja mürgitas tema triumfi.

Kohtunikud, kes hellitasid lootust tema tänulikkusele, ei saanud isegi ainsa lahke sõna osaliseks. Juba samal päeval sõitis ta ära Pokrovs-kojesse. Dubrovski aga lamas samal ajal voodis; maakonna-arst, kes õnneks polnud mitte täielik võhik, leidis mahti tal aadrit lasta, kaane ja hispaania kärbse plaastrit panna. Õhtuks muutus tema seisukord paremaks, haige tuli teadvusele. Järgmisel päeval viidi ta Kistenjovkasse, mis peaaegu ei kuulunudki enam temale.

III PEATÜKK

Möödus mõni aeg, kuid vaese Dubrovski tervis oli ikka veel halb. Tõsi küll, meeletushood ei kordunud enam, kuid ta jõud kadus märgatavalt

23

Ta unustas oma endise tegevuse, väljus harva oma toast ja oli päevade viisi mõttes. Jegorovna, heasüdamlik vanaeit, kes kunagi oli hoolitsenud ta poja eest, sai nüüd hoidjaks temale. Vanaeit valvas teda kui last, tuletas talle meelde söögi-ja magamaminekuaega, söötis teda ja pani magama. Andrei Gavrilovitš alistus talle vaikselt ega teinud peale tema mitte kellegagi tegemist. Ta ei olnud võimeline oma asjade korraldamisele ning majapidamise

juhtimisele mõtlema, ja Jego-rovnale sai selgeks, et on tarvis kõigest teatada noorele Dubrovskile, kes teenis ühes jala-kaardi-väe polgus ja oli sel ajal Peterburis. Niisiis rebis Jegorovna kuluarveraamatust lehe välja ja dikteeris kokk Haritonile, kes oli Kistenjovkas ainus kirjaoskaja, ette kirja, mille ta juba samal päeval postipanemiseks linna saatis.

Kuid on aeg tutvustada lugejat meie jutustuse tõelise kangelasega.

Vladimir Dubrovski sai kasvatuse kadetikorpu-ses ja saadeti pärast selle lõpetamist kornetina kaardiväkke; ta isal ei olnud millestki kahju, et võimaldada pojale korralikku äraelamist, ja noormees sai kodunt rohkem, kui ta võis loota. Pillajana ja auahnena lubas ta endale luksuslike kapriiside rahuldamist; ta mängis kaarte ja tegi võlgu, ilma et oleks tuleviku pärast muret tundnud, lootes varem või hiljem abielluda rikka pruudiga, kehvade noormeeste unistusega.

Kord õhtul, kui mõned ohvitserid viibisid mugavalt diivanitel istudes ja tema merevaigust pupusid suitsetades tema pool, ulatas Griša, tema kammerteener, talle kirja, mille aadress ja pit-

sat taile juba esimesel pilgui suure üllatuse valmistasid. Ta avas kähku kirja ja luges järgmist:

Vladimir Andrejevas, meie isand, — mina, sinu vana hoidja, võtsin julguse sulle teadustust saata papakese tervise kohta! Tema tervis on väga vilets, vahel ta sonib ja istub päevad otsa endamisi nagu mõistmata laps — aga jumal ise otsustab meie elu ja surma üle. Tule koju, mu kallis laps, me saadame sulle Pessotšnojesse hobused vastu. On kuulda, et maa1 kohus tuleb siia, meile, et anda meid Kirila Petrovitš Trojekurovi valitsuse alla — sellepärast, et meie pidavat olema nende omad, aga meie oleme mäletamata ajast Teie omad, — ja ei ole muust eluilmaski midagi kuulnud. — Sina võiksid, et sa Peterburi linnas elad, sellest teadustust anda isakesele tsaarile ja tema juba ei laseks meile ülekohut sündida. — Jään su truuks orjaks, sinu hoidja

Orina Jegorovna Buzõrjova.

Saadan oma emaliku õnnistuse Grišale, kas ta teenib sind hästi? — Meil sajab nüüd juba teist nädalat vihma ja karjus Rodja suri nigulapäeva aegus ära.

Vladimir Dubrovski luges need üsna segased read väga suure erutusega mitu korda järjest läbi. Ta oli oma ema juba varases lapsepõlves kaotanud ja ilma et ta oma isa peaaegu üldse oleks tundnud, toodi ta juba seitsmeaastasena Peterburi; ometi oli ta nagu mõnes romaanis kiindunud oma isasse ja armastas kodust elu seda enam, mida vähem oli saanud maitsta selle vaikseid rõõmusid.

Oma isa kaotamise mõte näris rängalt tema

südant ja vaese haige oiukord, mille kohta tal tekkis aimus oma hoidja kirja järgi, kohutas teda. Ta kujutles endale isa, kes oli jäänud kõrvalisse külla rumala vanaeide ja teenrite hoole alla, keda ähvardas mingi oht ja kes abitult oli kustumas kehaliste ja hingeliste piinade käes. Vladimir süüdistas ennast lubamatus hoolimatuses. Juba kaua aega polnud ta isa käest mitte mingit teadet saanud, aga talle ei olnud tulnud mõttesse ise tema kohta järele pärida, ta arvas, et isa on sõitudel või seotud majapidamismuredega.

Ta otsustas tema juurde sõita ja isegi teenistusest lahkuda, kui isa haigus tema juuresolekut nõuaks. Tema rahutust märgates läksid ta seltsimehed minema. Üksi jäädes kirjutas Vladimir palve puhkuse saamiseks, pani piibu põlema ja vajus sügavaisse mõtteisse.

Jalamaid hakkas ta puhkuseasja ajama ja kolm päeva hiljem oli ta juba teel.

Vladimir Andrejevitš lähenes sellele jaamale, kust ta pidi Kistenjovka poole kõrvale pöörama. Ta süda oli pakil kurbadest eelaimustest, tal oli hirm, et ei leia isa enam elavate hulgast, ta kujutles endale rõõmutut elu, mis ootas teda maal, kauge kolgas, seltskonna puudumine, vaesus ja niisuguste asjade õiendamine, millest tal aimugi polnud. Postijaama jõudes läks ta jaamaülema juurde ja küsis erahobuseid. Jaamaülem päris järele, kuhu tal tarvis sõita, ja teatas, et Kisten-jovkast vastusaadetud hobused teda juba neljandat päeva ootavad. Peagi ilmus Vladimir Andrejevitši juurde vana kutsar Anton, kes kunagi saatis teda tallis ja hoolitses tema väikese hobuse eest. Antonile tulid teda nähes pisarad silmi, ta

26

kummardas Vladimir Andrejevitši ees maani, ütles talle, et vana mõisahärra on veel elus, ja ruttas hobuseid ette rakendama. Vladimir Andrejevitš ütles pakutud hommikueinest ära ja kiirustas teele asuma. Anton sõitis mööda külavaheteid — ja nende vahel tekkis jutt.

«Ole hea, räägi mulle, Anton, mis asi ‚see on minu isal Trojekuroviga?»

«Jumal neid teab, isake Vladimir Andrejevitš . . . kuuled sa, härra läks Kiriia Petrovitšiga tülli ja see andis asja kohtusse — kui ta ka muidu tihtipeale on ise kohtumõistjaks. Mis see meie, orjade asi on härrade tahtmisi arutada, aga, jumala eest, ilmaaegu hakkas teie isa Kiriia Pet-rovitšile vastu, ega ülevõimu vastu ei saa.»

«Paistab siis nõnda, et see Kiriia Petrovitš teeb siin teil, mida aga tahab?»

«Teadagi, et teeb, härra, — kaasistuja, kuuled sa, ei ole tema meelest krossigi väärt, polit-seiülem on talle jooksupoisiks. Härrased sõidavad tema poole kokku teda kummardama, ja tõesti, kui aga mollis oleks ninaesine, sigu leidub ikka.»

«Kas see on tõsi, et ta võtab meie käest mõisa ära?»

«Oh, härra, meiegi oleme seda kuulnud. — Neil päevilgi ütles Pokrovskoje kellamees ristsetel meie külavanema juures: aitab teil juba küll logelemisest; kannatage, las Kiriia Petrovitš võtab teid käsile. Seepeale vastaski talle sepp Mikita: jäta, Saveljevitš, ära tee vaderi meelt kurvaks, ära riku külalistel tuju — Kiriia Petrovitš on enda päralt ja Andrel Gavrilovitš on enda päralt — aga meie kõik oleme jumala ja

27

keisri päralt; aga saad sa siis teise inimese suu kinni panna.»

«Siis, tähendab, teie ei tahagi Trojekurovi omaks saada?»

«Kirila Petrovitši omaks! Jumal kaitsku ja hoidku — tal on seal omadelgi vahel vilets elu, aga kui ta veel võõrad kätte saab, siis võtab naha maha, ja liha luudelt takka järel. — Ei, andku jumal Andrei Gavrilovitšile pikka iga, ja kui ta tema kord ära kutsub, siis ei ole meil kedagi teist tarvis peale sinu, meie toitja. Ära jäta meid maha, küll seisame siis meiegi sinu eest.»

Nende sõnade juures keerutas Anton piitsa, songutas ohje ja hobused hakkasid kiires traavis jooksma.

Vana kutsari ustavusest liigutatuna jäi Dub-rovski vait ja andus jälle oma mõtetele. Möödus üle tunni, kui Griša ta järsku üles äratas hüüdega: «Näe, P o k r o v s k o j e!» Dubrovski tõstis pea. Ta sõitis laia järve kallast mööda, järvest voolas välja jõgi ja lookles kaugemal küngaste vahel; ühel nendest küngastest kerkisid üle puude tiheda lehestiku hiiglasuure kivimaja roheline katus ja torn; teisel künkal viie kupliga kirik ja vana kellatorn; ümberringi olid laiali pillatud talumajad köögivilja-aedade ja kaevudega. Dubrovski tundis need paigad ära — talle tuli meelde, et selsamal künkal mängis ta väikese Maša Trojekurovaga, kes oli temast paar aastat noorem ja kes juba siis tõotas sirguda kaunitariks. Ta tahtis Antonilt midagi tema kohta kuulda saada, kuid mingi häbelikkus hoidis teda tagasi.

Härrastemaja kohale jõudes nägi ta pargi puude vahel valget kleiti välgatavat, Siis aga

28

andis Anton hobustele piitsa ja end haarata lastes auahnusest, mis on ühtemoodi omane nii kutsaritele maal kui voorimeestele linnas, kihutas tuhatnelja üle silla ja läbi küla. Külast välja jõudes tõusid nad üles mäkke ja Vladimir nägi kaasikut ning vasakul pool lagedal

punase katusega halli maja; ta süda hakkas rinnus peksma; ta nägi enda ees Kistenjovkat ja oma kehva isakodu.

Kümne minuti pärast sõitis ta härrastemaja õue. Kirjeldamatu erutusega vaatas ta enda ümber. Kaksteist aastat ei olnud ta oma kodu-kohta näinud. Kased, mis juba tema siinoleku ajal aia äärde istutati, olid sirgunud ja kasvanud kõrgeteks kaharateks puudeks. Õu, mida kunagi varem kaunistas kolm korrapärase kujuga lille-peenart, ja alati puhtaks pühitud tee nende vahel oli lastud muutuda karjamaaks, kus kammitsasse pandud hobune sõi pikka, niitmata rohtu. Koerad pistsid haukuma, kuid jäid Antoni ära tundes vait ja hakkasid oma pulstunud sabasid liputama. Mõisarahvas ruttas teenijate taredest välja ja kogunes valjude rõõmuhüüetega noorhärra ümber. Suurivaevu pääses ta läbi sellest õhinal vasturutanud rahvahulgast ja tormas lagunenud trepist üles; eeskojas tuli talle vastu Jegorovna ja embas nuttes oma kasvandikku. «Tere, hoidja, tere,» kordas Vladimir, heasüdamlikku eidekest tugevasti süleldes, «kuidas on isaga, kus ta on? Kuidas on ta tervis?»

Sel hetkel astus saali kõrget kasvu vanamees, kes vaevalt suutis käia, ta oli kahvatu ja kõhn, seljas oli tal hommikukuub ja peas öömüts.

«Tere, Volodka!» ütles ta nõrga häälega, ja Vladimir embas tuliselt oma isa. Rõõm mõjus

haigele liiga erutavalt, jõud kadus tal, ta põlved nõtkusid ja ta oleks kukkunud, kui poeg teda poleks toetanud.

«Miks teie voodist välja tulite,» ütles Jego-rovna talle, «ise ei seisa jalulgi, aga kipub ka sinna, kuhu teised ees lähevad.»

Vanamees talutati magamistuppa. Ta tegi pingutusi, et pojaga rääkida, kuid mõtted läksid tal peas segi ja ta sõnade vahel kadus igasugune side. Ta jäi vait ja vajus unne. Isa seisukord mõjus Vladimirile rabavalt. Ta seadis ennast sisse isa magamistoas ja palus jätta teda isaga kahekesi. Kodakondsed täitsid ta soovi ja pöördusid nüüd kõik Griša poole, nad viisid ta peretuppa, kus nad maarahva kombel teda suurima külalislahkusega kostitasid ja tüütasid ta ära oma pärimiste ja tervitussõnadega.

IV PEATÜKK

Nüüd lein on siin,
kus rõkkas rõõm.

Mõni päev pärast kojujõudmist võttis noor Dubrovski nõuks asuda asjaajamise kordaseadmisele, kuid isa polnud võimeline vajalikke seletusi andma ja usaldusmeest Andrei Gavrilovitšil ei olnud. Isa pabereid läbi vaadates leidis ta ainult kaasistuja esimese kirja ja selle peale kirjutatud vastuse mustandi, millest ta aga kohtuasja kohta endale selgemat pilti ei suutnud luua; ta otsustas asjade arenemist ära oodata, pannes lootuse sellele, et asi ise on õige.

Samal ajal läks Andrei Gavrilovitši tervis järješt

halvemaks. Vladimir nägi ette tema peatset hääbumist ega lahkunud vanakese juurest, kes täiesti lapsikuks oli muutunud.

Vahepeal möödus ettenähtud tähtaeg, ilma et edasikaebust oleks esitatud. Kistenjovka oli saanud Trojekurovi omaks. Sabaškin ilmus tema juurde kummarduste ja õnnesoovidega ja palvega kindlaks määrata, millal tema ekstsellents suvatseb asuda äsjaomanclatud mõisa valitsemisele — kas iseenda isikus või selle kaudu, kellele arvab heaks anda volituse. Kirila Petro\'itš sattus segadusse. Loomu poolest ei olnud ta omakasupüüdlik, kättemaksuhimu oli meelitanud teda liiga kaugele minema, südametunnistus piinas teda. Ta teadis, missuguses seisukorras viibis tema vastane, vana seltsimees tema noorusajast, — ja oma südames ei tundnud ta võidu üle rõõmu. Ta heitis Sabaškini poole ähvardava pilgu, püüdes leida midagi,

millest kinni hakata, et teda läbi sõimata, kuid küllaldast põhjust leidmata lausus talle pahaselt:

«Käi minema, mul pole sinu jaoks aega.»

Märgates, et ta pole tujus, tegi Sabaškin kummarduse ja katsus, et minema sai. Üksi jäädes hakkas Kirila Petrovitš edasi-tagasi käima, vilistades lauluviisi «Võidumürin valjult kostku», mis tema juures alati tähendas seda, et ta oli erutavate mõtete võimuses.

Viimaks andis ta käsu hobused kerge troska ette rakendada, pani ennast soojemalt riidesse (see oli juba septembri lõpul) ja sõitis ise hobuseid juhtides minema.

Peagi avanes ta ees vaade Andrei Gavrilovitši majale ja vastukäivad tunded täitsid ta

31

südame. Rahuldatud kättemaksuiha ja võimu-ahnus surusid mõningal määral maha õilsamad tunded temas, kuid lõpuks võtsid viimased siiski võimust. Ta otsustas oma vana naabrimehega ära leppida ja naabrile tema varandust tagasi andes kaotada tüli jäljedki. Kergendades oma südant niisuguste heade kavatsustega, ajas ta hobused kiiremale sõidule naabermõisa suunas ja pööras seal otse õue sisse.

Haige istus sel ajal oma magamistoas akna all. Ta tundis Kirila Petrovitši ära ja tema näoilmes väljendus hirmuäratav segadus — õhetav puna tekkis tavalise kahvatuse asemele, silmad hakkasid välkuma, ta suust tuli kuuldavale arusaamatuid häälitsusi. Ta poeg, kes istus siinsamas arveraamatute taga, tõstis pead ja kohkus isa seisukorda nähes. Täis hirmu ja viha näitas haige näpuga õue. Kiirustades kohendas ta oma hom-mikukuue hõlmu ja püüdis toolilt tõusta, ta tõu-siski, kuid vajus äkitselt kokku. Poeg tormas tema juurde, vanake lamas hingetult ja meelemärkusetult maas — teda oli tabanud halvaius.

«Ruttu, ruttu linna arsti järele!» hüüdis Vladimir.

«Kirila Petrovitš küsib teid,» ütles sisseastunud teener talle.

Vladimir heitis tema poole hirmuäratava pilgu.

«Ütle Kirila Petrovitšile, et ta kaoks enne, kui ma teda olen lasknud õuest minema kihutada, — võid minna.»

Teener ruttas rõõmäalt oma isanda käsku täitma; Jegorovna lõi ainult käsi kokku. «Hukatusse saadad sa ennast, isake!» ütles Jegorovna nutuse häälega. «Kirila Petrovitš sööb meid

32

välja.» — «Oie vait, hoidja,» sõnas Vladimir talle pahaselt, «saada Anton kohe linna arsti järele.» Jegorovna väljus.

Eestoas polnud mitte kedagi — kõik olid rutanud õue, et Kirila Petrovitšit näha saada. Jegorovna astus trepile ja kuulis vastust, mille teener Kirila Petrovitšile noorhärra nimel edasi andis. Kirila Petrovitš kuulas troskas istudes teenri vastuse ära. Ta tõmbus näost süngemaks kui öö, naeratas põlglikult, heitis mõisarahva poole ähvardava pilgu ja sõitis sammu õuest välja. Ta vaatas ka selle akna poole, mille juures natukese aja eest oli istunud Andrei Gavrilovitš ja kus teda nüüd enam polnud. Hoidja oli härra käsu_ unustanud ja seisis trepil. Mõisarahvas kõneles kärarohkelt juhtunud sündmusest. Ootamatult ilmus mõisarahva keskele Vladimir ja ütles katkeval häälel: «Arsti pole tarvis, isa on surnud.»

Tekkis segadus. Mõisarahvas tormas vanahärra tuppa. Vanahärra oli tugitoolis, kuhu Vladimir tema oli asetanud; ta parem käsi oli jäänud rippu ja ulatus maani, pea oli vajunud rinnale — polnud enam elumärkigi ihus, mis ei olnud veel jahtunud, kuid mida juba oli jõudnud moonutada surm. Jegorovna hakkas uluma. Teenrid asusid korjuse juurde, mis jäeti nende hoole alla, nad pesid selle puhtaks, panid selga mundri, mis oli õmmeldud juba 1797. aastal, ja asetasid siis oma isanda sellelesamale lauale, mille juures nad teda palju aastaid olid teeninud

V PEATÜKK

Matused olid kolmandal päeval. Surnulinaga kaetuna ja küünaldest ümbritsetuna lamas vaese vanakese põrm laual. Söögituba oli mõisarahvast täis. Valmistuti surnu väljakandmiseks. Vladimir ja kolm teenijat tõstsid puusärgi laualt. Preester hakkas sammuma ees, köster saatis teda matuse-palveid lauldes. Kistenjovka peremees astus viimast korda üle oma maja läve. Puusärk kanti läbi metsa. Kirik asetses selle taga. Ilm oli selge ja külm. Sügisesi lehti varises puudelt maha.

Kui metsast välja jõuti, hakkas paistma Kistenjovka puust kirik ja kalmistu, mis asetses põliste pärnade varjus. Seal puhkas Vladimiri ema põrm ja sinna, ema kalmukünka kõrvale, oli eelmisel päeval kaevatud värske haud.

Kirik oli täis Kistenjovka talurahvast, kes oli tulnud oma isandale viimast austust avaldama. Noor Dubrovski jäi seisma koori juurde; ta ei nutnud ega palvetanud, kuid ta ilme oli hirmuäratav. Kurb talitus lõppes. Esimesena läks kadunuga jumalaga jätma Vladimir ja tema järel kogu mõisarahvas. Toodi kaas ja puusärk naelutati kinni. Naised nutsid valju häälega; mehedki äigasid vahetevahel kämblaga pisaraid silmist. Vladimir ja needsamad kolm teenrit kandsid kogu külarahva saatel kadunu põrmu kalmistule. Puusärk lasti hauda, kõik, kes olid juures, viskasid sinna peotäie liiva, haud aeti kinni, haua poole tehti kummardus ja siis mindi laiali. Vladimir lahkus rutates, ta jõudis kõigist teistest ette ja kadus Kistenjovka metsa. Jegorovna kutsus tema nimel papi ja kõik

kirikuteenrid matusesöögile, teatades, et noorhärra ei kavatse sellel viibida; ja nõnda siis läksid isa Anton, papinaine Fedotovna ja köster jalgsi härrastemajja, kõneldes teel Jegorovnaga kadunu voorustest ja sellest, mis nähtavasti oli ootamas pärijat. (Trojekurovi külaskäik ja vastuvõtt, mis talle osaks sai, olid juba teada kogu ümbruskonnas ja kohalikud poliitikud ennustasid jrime-tatud sündmusele tähtsaid tagajärgi.)

«Mis tuleb, see tuleb,» ütles papinaine, «aga kahju küll, kui Vladimir Andrejevitš ei peaks saama meie peremeheks. Pole midagi ütelda, ta on tubli poiss.»

«Aga kes siis veel peaks saama meie isandaks, kui mitte tema,» katkestas teda Jegorovna. «Ilmaaegu on Kirila Petrovitšil tuli taga, ta pole sattunud niisuguse peale, kes kartma lööb, — minu kullake seisab ise enda eest, ja kui jumal tahab, ei jäta teda ka tema heategijad maha. Otsani uhkust ja upsakust täis on see Kirila Petrovitš! Aga eks ta pidanud hänna jalgade vahele tõmbama, kui minu Griša talle käratas: välja, sa vana koer! Käi õuest minema!»

«Oi, oi, Jegorovna,» ütles köster, «kuidas see Grigori ometi sai need sõnad suust, mina võiksin ennem küll vist piiskopile vastu hakata kui Kirila Petrovitši poole halvakspaneva pilgu heita. Niipea kui sa teda näed, tuleb hirm peale ja higi hakkab voolama, ja selg, see muudkui paindub iseendast looka, muudkui aga paindub ...»

«Tühi kõik,» lausus preester, «ka Kirila Pet-rovitšile tuleb kord matusetalitust pidada, kõik niisama, nagu seda täna peeti Andrei Gavrilo-vitšile, vahest ainult peied on uhkemad ja võõ-

raid kutsutakse rohkem kokku, — aga kas ei ole see jumala ees üks ja seesama! ...»

«Ah, isake! Ka meie tahtsime kõik ümbruskonna rahva kokku kutsuda, aga Vladimir Andrejevitš ei olnud nõus. Ega meil puudust ole — ikka oleks leidunud, mida külalistele pakkuda, aga mis sa teed. Olgu siis sedagi, kui rahvast ei ole, et kostitan teid, meie kallid peielised.»

See lahke lubadus ja lootus leida eest maitsev pirukas sundisid vestlejaid sammu lisama ja peagi jõudsid nad õnnelikult härrastemajja, kus laud oli juba kaetud ja viin valmis pandud.

Samal ajal tungis Vladimir ikka sügavamale tihedasse metsa, püüdes summutada oma hingepiina liikumisega ja enda väsitamisega. Ta ruttas edasi, ilma et teed oleks märganud; kogu aeg jäid oksad talle teele ette ja kriimustasid teda; pehmetel kohtadel vajus ta alatasa mudasse — ta ei pannud mitte midagi tähele. Lõpuks jõudis ta väikesesse nõkku, mis oli igast küljest metsaga piiratud; puude vahel, mida sügis oli poolpaljaks laastanud, keerles

vaikne oja. Vladimir peatus, istus maha külmale rohule ja ta peas hakkasid kihama mõtted, üks süngem kui teine . . . Teda rõhus raskesti tema üksindus. Tema tulevik oli kaetud hirmuäratavate pilvedega. Vaen Trojekuroviga ähvardas talle kaela tuua uusi õnnetusi. Ta kehv varandusenatuke võis minna võõra inimese kätte — sel juhul ootaks teda kerjuseks muutumine. Kaua aega istus ta liikumatult ühel ja selsamal kohal, jälgides ojakese vaikset voolu, mis viis endaga kaasa mõned koltunud lehed, ja elavalt kerkis tema silmade ette elu täpne võrdkuju, — võrdkuju, mis oli nii tavaline. Viimaks

36

märkas ta, et hakkas juba hämarduma; ta tõusis ja asus otsima teed koju, kuid veel hulk aega eksles ta tundmatus metsas ringi, kuni sattus teerajale, mis viis ta otse koduväravasse.

Dubrovskile juhtus teel vastu papp koos teiste kirikuteenritega. Mõte halvast endest tuli Vladimirile pähe. Tahtmatult läks ta kõrvale ja peitis ennast puu taha. Vastutulijad ei pannud' teda tähelegi, temast möödudes ajasid nad omavahel elavalt juttu.

«Hoia kurjast eemale ja tee head,» lausus papp oma naisele, «meid pole siia tarvis. Mis see sinu mure on, kuidas see asi ka ei lõpeks ...»

Papinaine vastas midagi, kuid Vladimir ei kuulnud seda hästi.

Kodule lähemale jõudes märkas Vladimir suurt rahvahulka — mõisaõu oli talurahvast ja mõisa-teenijaid tungil täis. Juba kaugelt kuulis ta ebatavalist kära ja jutusuminat. Kuuri juures seisid kaks troikat. Trepil olid mõned võõrad mehed, kes kandsid mundrikuubesid ja nagu näha, arutasid omavahel midagi.

«Mis see tähendab?» küsis ta vihasena Antonilt, kes talle vastu ruttas. «Kes need inimesed on ja mida nad tahavad?»

«Ah, isake Vladimir Andrejevitš,» vastas vanamees, hing kurgus. «Kohus on tulnud. Tahavad anda meid Trojekurovile ja võtta ära teie käest, armuline isand! ...»

Vladimiril vajus pea norgu, inimesed kogunesid oma õnnetu isanda ümber.

«Isake,» hüüdsid iSad tema käsi suudeldes, «meie ei taha teist peremeest, tahame ainult sind, anna meile käsk, härra, ja me tuleme kohtuga

37

toime. Lähme kas või surma, aga teid me maha ei jäta.» Vladimir silmitses neid ja kummalised tunded haarasid teda.

«Olge rahulikud,» ütles ta neile, «ma räägin kohtuametnikkudega.»

«Räägi, isake!» hüüti talle rahvahulgast, «tee neile nurjatutele häbi!»

Vladimir läks ametnikkude juurde. Nokkmüts peas, käed puusas, seisis Sabaškin ja vahtis upsakalt ringi . . . Politseiülem, umbes viiekümneaastane pikk ja tüse punase näoga ning vurrudega mees, köhatas Dubrovski lähenemist märgates ja hüüdis käriseva häälega:

«Niisiis, ma kordan teile veel, mida juba ütlesin: maakohtu otsusel kuulute teie nüüdsest peale Kirila Petrovitš Trojekurovile, kelle volinikuks siin on härra Sabaškin. Kuulake tema sõna igas asjas, mida ta arvab heaks käskida, ja teie, naised, armastage ja austage teda, sest teie peale on ta maias.»

Selle teravmeelse nalja üle puhkes politseiülem naerma, kuna Sabaškin ja teised kohtuliikmed järgnesid tema eeskujule. Vladimir kees vihast.

«Lubage küsida, mida see tähendab?» päris ta lõbusalt politseiülemalt, ennast rahulikuks jääma sundides.

«See tähendab seda,» vastas keerutada armastav ametnik, «et meie tulime Kirila Petrovitš Trojekurovit peremeheks seadma kõige selle üle, mis siin on, ja palume, et igasugused muud isikud koristaksid ennast siit terve nahaga minema.»

«Aga mulle näib, et teie oleksite võinud enne talupoegade poole pöördumist pöörduda minu

38

poole ja teatada mõisa omanikule voli äravõtmisest tema käest ...»

«Kes sa niisugune oled?» ütles Sabaškin, tema poole väljakutsuvat pilku heites, «endine omanik Andrei Gavrili poeg Dubrovski on jumala tahtmisel surnud, teid meie ei tunne ega tahagi tunda.»

«See on meie noorhärra Vladimir Andrejevitš,» ütles hääl rahva hulgast.

«Kes julges seal suud lahti teha?» hüüdis politseiülem ähvardavalt. «Missugune härra? Missugune Vladimir Andrejevitš? Teie härra on Kirila Petrovitš Trojekurov, kas kuulete, teie puupead.»

«Nagu see nõnda oleks,» kostis sama hääl.

«See on ju mäss,» karjus politseiülem. «Hei, külavanem, siia!»

Külavanem tuli lähemale.

«Silmapilk otsi üles see mees, kes julges mulle vastu rääkida, ma talle näitan!»

Külavanem pöördus rahva poole küsimusega, kes rääkis. Kuid kõik vaikisid; peagi tekkis tagumistes ridades sumin, hakkas valjenema ja muutus mõne silmapilguga kohutavaks kisaks. Politseiülem alandas häält ja tahtis rahvast manitsema hakata .. .

«Mis teda ikka vahtida,» karjusid mõisateenrid. «Poisid! Lööge nad maha!» — ja rahvahulk hakkas liikuma.

' Sabaškin ja teised kohtuliikmed tormasid eeskotta ja lukustasid ukse.

«Poisid, siduge nad kinni!» karjus seesama hääl ja rahvas hakkas peale suruma . .

«Pidage!» hüüdis Dubrovski. «Lollpead! Mis te teete? Te saadate hukatusse nii ennast kui ka

mind. — Minge koju ja laske mul asja rahulikult lahendada. Ärge kartke, keiser on armuline, ma saadan talle palve. Ta ei lase meile ülekohut teha. Meie kõik oleme tema lapsed, aga kuidas saab ta teie eest seista, kui teie muutute mässajateks ja röövliteks.»

Noore Dubrovski sõnad, tema kõlav hääl ja tema suurepärane kuju avaldasid soovitud mõju. Rahvas rahunes ja läks laiali — õu jäi tühjaks. Kohtuliikmed olid majas varjul. Viimaks avas Sabaškin tasakesi ukse, tuli välja trepile ja hakkas Dubrovskit alandlikkude kummarduste saatel tänama heatahtliku kaitse eest.

Vladimir kuulas teda põlastusega ega lausunud sõnagi.

«Meie otsustasime teie loal siia ööbima jääda,» jätkas kaasistuja, «on juba pime ja teie talumehed võivad meile teel kallale tungida. Olge nii lahke ja käskige vähemalt heinugi võõrastetuppa põrandale tuua; niipea kui valgeks läheb, sõidame minema.»

«Tehke, mis tahate,» vastas Dubrovski neile jahedalt, «ma pole siin enam peremees.»

Nende sõnadega läks ta oma isa tuppa ja keeras ukse lukku.

VI PEATÜKK

«Niisiis, kõik on lõpetatud,» ütles ta endamisi, «alles hommikul oli mul peavari ja leivapaluke. Homme pean ma jätma maja, kus ma sündisin ja kus suri mu isa, sellele, kes on süüdi minu isa surmas ja minu enda muutumises kerjuseks.» Ja ta silmad jäid liikumatult peatuma ema pildil.

Kunstnik oli ema maalinud balustraadile nõjatuvana, valges hommikukleides, helepunane roos juustes. «Ka see portree satub minu perekonna vaenlase kätte,» mõtles Vladimir, «see visatakse koos katkiste toolidega kolikambrisse või riputatakse üles eeskotta, kus see saab tema koera-poiste märkuste ja irvituste märklauaks, ema magamistuppa aga, tuppa . . . kus suri isa, asub elama tema valitseja, või siis paigutatakse sinna tema haarem. Ei, ei! Ärgu saagu see kurb maja, kust ta mind välja kihutab, ka tema omaks.» Vladimir surus hambad kokku — kohutavad mõtted tulid talle pähe. Tema kõrvu kostsid kohtuametnikkude hääled — need inimesed käitusid majas nagu peremehed, nad nõudsid ühte ja teist asja ja kiskusid tähelepanu keset tema nukraid mõtisklusi ebameeldivalt endale. Lõpuks jäi kõik vaikseks.

Vladimir avas kummutid ning laekad ja hakkas läbi vaatama kadunu pabereid. Suurema osa neist moodustasid arved ja asjaajamisega seotud kirjad. Vladimir rebis need

läbilugemata puruks. Nende vahel puutus talle kätte kimp kirju, millele oli peale kirjutatud: «Minu naise kirjad». Suure meeleliigutusega hakkas Vladimir neid lugema: need olid kirjutatud Türgi sõja ajal ja saadetud Kistenjovkast sõjaväe aadressil. Ema kirjeldas isale oma üksluist elu, majapidamis-askeldusi, kaebas õrnalt lahusoleku üle ja kutsus isa tagasi koju hea elukaaslase embusesse. Ühes kirjas väljendas ta rahutust väikese Vladimiri tervise pärast; teises tundis ta rõõmu poisi varakult avalduvate vaimuannete üle ja ennustas talle õnnelikku ning hiilgavat tulevikku. Vladimir

süvenes lugemisse ja oma vaimus perekonnaelu õnne õhkkonda sukeldudes unustas kõik maailmas, ta ei pannud tähelegi, kuidas möödus aeg; seinakell lõi üksteist. Vladimir pani kirjad taskusse, võttis küünla ja väljus kabinetist. Saali põrandal magasid kohtuametnikud. Laual seisid klaasid, millest oli joodud, ja kogu ruum oli täis tugevat rummilõhna. Vastikust tundes möödus Vladimir magajaist ja tahtis eeskotta minna. Uks oli lukus; ta ei leidnud võtit ja pöördus tagasi — võti oli saali laual. Vladimir avas ukse ja sattus kellelegi, kes hoidus nurka, — käes läikis tal kirves. Vladimir tõstis talle küünla lähemale ja tundis ära sepp Arhipi.

«Mis sa siin teed?» küsis Vladimir.

«Ah, Vladimir Andrejevitš, see olete teie,» vastas Arhip sosinal, «issand halastagu ja hoidku! Hea, et teil oli kaasas küünal!» Vladimir vaatas talle imestunult näkku.

«Miks sa ennast siin peidad?» päris ta sepalt.

«Ma tahtsin . . . ma tulin . . . vaatama, kas kõik on kodus,» vastas Arhip vaikselt ja kogeldes.

«Aga miks sul kirves kaasas on?»

«Ah, kirves või? — Aga kuidas sa lähed praegu ilma kirveta välja? Need kohtuametnikud on ju niisugused kõrilõikajad, et vaata, kui nad ...»

«Sa oled purjus, pane kirves ära ja mine maga ennast välja.»

«Mina purjus? Isake, Vladimir Andrejevitš, jumal taevas ise näeb, mitte tilgakestki ei ole suhu saanud ... ja kas tuleb nüüd viin meeldegi, see on ju ennekuulmata asi — kohtukirjutajad tahavad meid enda võimu alla saada, kohtukirjutajad

ajavad meie härraseid härrastemajast välja . . . Kuule, kuidas nad nurjatud norskavad — kui neile vaikselt kõigile korraga ... ja aja siis veel jälgi.»

Dubrovski kortsutas kulme.

«Kuule, Arhip,» ütles ta, kui ta natuke aega oli vaikinud, «see asi, mida sina ette võtta-mõtled, ei ole õige. Ega siis kohtukirjutajad süüdi ole. Pane latern põlema ja tule minuga kaasa.

Arhip võttis härra käest küünla, otsis ahju tagant laterna, süütas selle põlema ja mõlemad läksid vaikselt trepist alla ja üle õue. Öövaht hakkas taguma malmist lokulauda, koerad pistsid haukuma.

«Kes on öövahiks?» küsis Dubrovski. «Meie, isake,» vastas hele hääl, «Vassilissa ja Lukerja.»

«Minge koju,» ütles Dubrovski neile, «teid pole enam tarvis.»

«Küllalt,» lausus Arhip.

«Suur tänu, heategija,» vastasid naised ja ruttasid kohe minema.

Dubrovski läks edasi. Kaks meest tulid lähemale; nad hüüdsid teda — häälest tundis Dubrovski ära Antoni ja Griša.

«Miks teie ei maga?» küsis ta neilt. «Saad sa siis nüüd silma looja lasta,» vastas Anton, «mis kõik ära nägema peab, kes oleks võinud seda arvata ...»

«Tasemini!» katkestas teda Dubrovski, «kus on Jegorovna?»

«Härrastemajas, oma toas,» vastas Griša. «Mine, kutsu ta siia ja too majast välja kõik omad inimesed, nii et sinna ei jääks mitte hin-

gegi — peale kohtuametnikkude, — ja sina, Anton, rakenda hobune vankri ette.»

Griša läks ja tuli hetke pärast koos emaga tagasi. Vanamemm ei olnud sel ööl riidest lahti võtnudki; mitte keegi majas peale kohtuametnikkude ei saanud sõba silmale.

«Kas kõik on siin?» päris Dubrovski. «Kas majja ei jäänud enam kedagi?»

«Mitte kedagi peale kohtukirjutajate,» vastas Griša.

«Tassige siia heinu või õlgi,» ütles Dubrovski.

Teenijad ruttasid talli poole ja tulid tagasi heinasületäitega.

«Seadke trepi alla. Niimoodi. Noh, poisid, tuld!»

Arhip avas laterna ja Dubrovski süütas pirru.

«Oota,» ütles ta Arhipile, «kiiruga panin ma vist ukse eeskotta lukku, tee kähku ja keera lukust lahti.»

Arhip tõttas eeskotta — uks oli lukustamata. Arhip pani ukse lukku ja sõnas endamisi: «Või veel, või keera lukust lahti!» ja tuli Dubrovski juurde tagasi.

Dubrovski tõstis pirru heintele lähemale, heinad lahvatasid põlema, leek tõusis kõrgele ja valgustas kogu õue.

«Oh õnnetust!» pistis Jegorovna hädaldama. «Vladimir Andrejevitš, mis sa ometi teed!»

«Ole vait,» ütles Dubrovski. «Noh, lapsed, jääge jumalaga, lähen sinna, kuhu jumal juhib; olgu teil õnne uue peremehega.»

«Isake, heategija,» vastasid teenijad, «tulgu või surm, aga meie sind maha ei jäta, me tuleme sinuga kaasa.»

44

Vanker sõitis ette — Dubrovski istus koos Grišaga varikrisse ja määras teistele kokkusaamiskohaks Kistenjovka metsa. Anton andis hobustele piitsa ja nad sõitsid õuest minema.

Tõusis tuul. Ainsa hetkega haarasid leegid kogu maja oma võimusesse. Punakas suits keerles katuse kohal. Aknaklaasid purunesid ja pudenesid eest, põlevad palgid hakkasid maha langema, oli kuulda kaeblikku hädakisa ja hüüdeid: «Põleme! Appi! Appi!»

«Või veel!» lausus Arhip, kes tigeda naeratusega silmitses tulekahju.

«Arhip, kallis,» ütles talle Jegorovna, «päästa nad, nurjatud, jumal tasub seda sulle.»

«Või veel!» vastas sepp.

Sel hetkel oli akna juures näha kohtu-ametnikke, kes püüdsid kahekordseid aknaraame eest ära murda. Kuid siis langes katus sisse ja hädakisa vaikis.

Peagi kogunes kogu mõisarahvas õuele. Kisades ruttasid naised oma majakraami päästma, tulekahju imetledes karglesid ringi lapsed. Sädemed lendlesid tulise tuisukeerisena ja talutared hakkasid tuld võtma.

«Nüüd on kõik korras,» ütles Arhip, «hästi põleb, mis? Küllap vist on Pokrovskojest tore seda vaadata.»

Sel silmapilgul äratas uus asi tema tähelepanu; põleva kuuri katusel jooksis kass, ilma et ta oleks teadnud, kuhu põgeneda — igast küljest ümbritsesid teda leegid. Kaeblikult näugudes kutsus vaene loomake endale appi. Kassi häda nähes tahtsid poisid naeru käes lõhkeda.

«Mida teie, põrgulised, irvitate?» ütles sepp

45

neile pahaselt. «Kas te jumalat ei karda — jumala loom saab otsa ja teie lõkerdate nagu mõistmatud,» — ja toetades redeli vastu põlevat katust, ronis ta üles kassile järele. Kass sai tema kavatsusest aru ja haaras tõtliku tänulikkusega kinni tema käisest. Poolkõrbenud sepp ronis oma saagiga alla.

«Noh, mehed, jääge jumalaga,» ütles ta segadusse sattunud mõisaperele, «mul pole siin enam midagi teha. Elage hästi, ärge tuletage minust halba meelde.»

Sepp läks minema, tuli möllas veel tükk aega edasi. Siis kustus see ja läbi ööpimeduse jäicl helendama ainult leegita hõõguvad söehunnikud; nende- ümber askeldasid paljakspõlenud kisten-jovkalased.

VII PEATÜKK

Järgmisel päeval levis sõnum tulekahjust kogu ümbruskonnas. Igaüks rääkis sündmusest oma arvamusi avaldades ja oletusi tehes. Mõned kinnitasid, et Dubrovski mõisateenijad jõid ennast peietel purju ja panid maja ettevaatamatusest põlema, teised süüdistasid kohtuametnikke, kes hakkasid uue elukoha liiku jooma, paljud väitsid, et Dubrovski põles koos maakohtu ametnikkudega ja kõigi oma mõisateenijatega sisse. Mõned aimasid tõde ja kinnitasid, et süüdlane selles kohutavas õnnetuses on Dubrovski ise, keda kihutas taga viha ning meeleheide. Trojekurov sõitis juba järgmisel päeval tulekahjukohale ja korraldas ise juurdluse. Selgus, et politseiülem, maa-

kohtu kaasistuja, asjaajaja ja kirjutaja, samuti ka Vladimir; Dubrovski, hoidja Jegorovna, teener Grigori, kutsar Anton ja sepp Arhip olid teadmata kadunud. Kõik mõisateenijad tunnistasid, et kohtuametnikud hukkusid tules sel ajal, kui katus sisse langes; nende põlenud luud kaevati välja. Naised Vassilissa ja Lukerja rääkisid, et nägid Dubrovskit ja sepp Arhippi natuke aega enne tulekahjut. Nagu tunnistasid eranditult kõik, oli sepp Arhip elus, ja tulekahju tekkimises tõenäoliselt peamine, kui mitte ainus süüdlane. Raske kahtlustuse alla langes ka Dubrovski. Kirila Petrovitš saatis kogu sündmustekäigu kohta üksikasjaliku kirjelduse kubernerile ja uus kohtuasi sai alguse.

Peagi andsid uued sõnumid uudishimule ja kuulujuttudele uut ainet. ** kubermangu olid tekkinud röövlid ja nad täitsid inimesi kõikjal hirmuga. Abinõud, mis võeti röövlite vastu tarvitusele valitsuse poolt, ei osutunud küllaldasteks. Röövimised, üks tähelepanuväärsem kui teine, järgnesid üksteisele. Ei võinud julge olla ei maanteel ega külas. Mitu röövleid täis troikat kihutas päise päeva ajal kogu kubermangus ringi, — nad pidasid kinni reisijaid ja postivankreid, tulid küladesse, rüüstasid härrastemaju ja põletasid neid maha. Jõugu juht oli kuulus oma nupukuse, vahvuse ja isesuguse suuremeelsuse poolest. Temast jutustati imelugusid; Dubrovski nimi oli kõigi huultel, kõik olid veendunud, et mitte keegi teine, vaid just tema on julgete röövlite pealikuks. Ainult ühte asja pandi imeks — Trojeku-rovi mõisad olid jäänud puutumata; temal ei riisunud röövlid tühjaks mitte ühtki hoonet; ei pee-

tud tal teel kinni ühtki koormat. Oma tavalise suurustlemisega kirjutas Trojekurov selle, et ta erandiks oli jäänud, hirmu arvele, mida ta oli suutnud sisendada kogu kubermangule, ja samuti ka eriti hea politsei arvele, mille ta oma külades sisse oli seadnud. Alguses naersid naabrid omavahel Trojekurovi suurustlemise üle ja ootasid iga päev, et kutsumata külalised teeksid külaskäigu Pokrovskojesse, kus neile leiduks külluses saaki, kuid lõpuks pidid nad Trojekuroviga nõustuma ja tunnistama, et ka röövlid tunnevad tema ees arusaamatut aukartust . . . Trojekurov võidu-rõõmutses ega jõudnud iga uue sõnumi puhul Dubrovski röövkäikudest küllalt nalja heita kuberneri, politseiülemate ja roodukomandöride üle, kelle käest Dubrovski alati terve nahaga pääses.

Vahepeal jõudis kätte 1. oktoober — kirikupüha Trojekurovi külas. Aga enne kui me asume selle pidupäeva ja edasiste sündmuste kirjeldamisele, peame oma lugejat tutvustama tegelastega, kes on talle tundmatud või keda ainult möödaminnes on nimetatud meie jutustuse alguses.

VIII PEATÜKK

Lugeja on arvatavasti juba taibanud, et Kirila Petrovitši tütar, kellest meie seni oleme ütelnud ainult mõne sõna, on meie jutustuse kangelanna. Ajal, mida meie kirjeldame, oli ta seitsmeteistkümneaastane ja ta ilu oli puhkenud õitsele. Isa armastas oma tütart meeletult, kuid kohtles teda

temale omase isekusega, vahel tütre vähimatki kapriisi täita püüdes, vahel teda karmi, mõnikord isegi julma ümberkäimisega hirmutades. Selles veendunud olles, et tütar temasse

on kiindunud, ei suutnud ta siiski kunagi võita tütre usaldust. Tütar harjus oma tundeid ja mõtteid isa eest varjama, kuna ta iialgi ei võinud päris kindel olla, uidas neisse suhtutakse. Tal puudusid sõbra-arid ja ta kasvas üles üksinduses. Naabrite naised ja tütred külastasid harva Kirila Petrovitšit, elle jutud ja lõbustused nõudsid harilikult meöste eltskonda, mitte aga daamide juuresolekut. Harva ilmus meie kaunitar ka külaliste hulka, kes pidutsesid Kirila Petrovitši juures. Suur raamatukogu, mis koosnes peamiselt XVIII sajandi prantsuse kirjanikkude teostest, oli antud tema käsutusse. Tema ise, kes kunagi ei lugenud midagi peale «Täiusliku kokaemanda», ei saanud teda juhtida raamatute valimisel, ja Maša jäi pärast igasuguste teoste läbituhnimist loomulikult peatuma romaa-ide juurde. Sel kombel viis ta lõpule enda kasvatamise, mis kunagi oli alanud mamsel Mimi 'ühtimisel, selle mamsel Mimi juhtimisel, kellele "irila Petrovitš osutas suurt usaldust ning hea-ahtlikkust ja kelle ta lõpuks, kui selle sõpruse agajärjed muutusid liiga nähtavaks, oli sunnitud aikselt ära saatma teise mõisa. Mamsel Mimi ättis endast järele üsna meeldiva mälestuse. Ta oli hea iseloomuga tütarlaps ega tarvitanud kunagi urjasti seda mõju, mis tal Kirila Petrovitšile ähtavasti oli, ja selle poolest erines ta teistest •virila Petrovitši alatasa vahetatavaist lemmikuist. "agu paistis, armastas Kirila Petrovitš teda roh-em kui teisi, ja mustasilmalist poissi, umbes

49

üheksa-aastast võrukaela, kelle nägu meenutas mademoiselle Mimilõunamaiseid näojooni, kasvatati Kirila Petrovitši poolt ja peeti pojaks, sellest hoolimata et kari paljasjalgseid lapsi, kes sarnanesid Kirila Petrovitšiga nagu kaks tilka vett, jooksis ringi tema akende all ja kuulus teenijas-konna hulka. Kirila Petrovitš kutsus Moskvast oma väikese Saša jaoks prantslasest õpetaja, kes saabuski Pokrovskojesse nende sündmuste ajal, mida meie praegu kirjeldame.

Oma hea välimuse ja lihtsa käitumise tõttu oli see õpetaja Kirila Petrovitšile meeltmööda. Õpetaja esitas Kirila Petrovitšile oma tunnistused ja kirja ühelt Trojekurovi sugulaselt, kelle juures ta oli olnud neli aastat lastekasvatajaks. Kirila Petrovitš vaatas kõik need paberid läbi ja ainuke asi, mis temas rahulolematust tekitas, oli prantslase noorus, — mitte sellepärast, nagu oleks ta pidanud seda armastusväärset puudust kokkusobimatuks kannatlikkuse ja vilumusega, mis on nii vajalikud õpetaja õnnetus ametis, vaid tal olid omad kahtlused, mille kohta ta kohe otsustas anda prantslasele seletuse. Selleks laskis ta enese juurde kutsuda Maša (Kirila Petrovitš ei osanud prantsuse keelt ja Maša oli talle tõlgiks).

«Tule siia, Maša, ja ütle sellele müsjööle, et olgu siis nõnda — ma võtan ta ametisse; aga ainult sel tingimusel, et ta ei julgeks hakata mul siin tüdrukute ümber lipitsema, muidu ma talle, koerapojale... pane see talle ümber, Maša.»

Maša punastas ja ütles õpetaja poole pöördudes prantsuse keeles, et isa loodab tema tagasj' hoidlikkusele ja heale käitumisele.

50

Prantslane tegi Maša poole kummarduse ja vastas, et ta loodab ära teenida lugupidamist enda vastu isegi siis, kui temale ei peaks osutatama heatahtlikkust.

Maša tõlkis prantslase vastuse sõna-sõnalt. «Hea küll, hea küll,» ütles Kirila Petrovitš, «pole talle tarvis ei heatahtlikkust ega lugupidamist. Tema asi on Saša järele vaadata ja Sašale grammatikat ja geograafiat õpetada* pane see talle ümber.»

Marja Kirilovna pehmendas oma tõlkes isa jämedakoelisi väljendusi ja Kirila Petrovitš laskis prantslasel minna tiibhoonesse, kus viimasele oli antud tuba.

Aristokraatlikkude eelarvamuste vaimus kas-vatatuna ei pööranud Maša mingit tähelepanu noorele prantslasele, õpetaja oli temale midagi teenija või käsitöölise taolist, ja teenija või käsitööline ei olnud tema silmis mitte mees. Ta ei pannud tähele ka seda muljet, mis ta avaldas monsleur Deforges'ile, ei tema kohmetust, ei hämmeldust, ei tema hääle värisemahakkamist. Hiljem kohtas Maša õpetajat mitmel päeVal järjest üsna sageli, ilma et ta temale tähelepanu oleks pööranud. Ootamatul kombel tekkis aga temal õpetajast hoopis uus kujutlus.

Kirila Petrovitši mõisa oli harilikult ikka toodud kasvama karupoegi ja need karupojad pakkusid Pokrovskoje mõisnikule peamist lõbu ja ajaviidet. Juba üsna väikestena toodi karupoegi iga päev võõrastetuppa, kus Kirila Petrovitš nendega tundide viisi jändas, ajades neid kiskuma kasside ja kutsikatega. Kui karud suureks olid kasvanud, pandi nad ketti ja jäädi ootama

51

tõelist ajujahti. Vahetevahel toodi nad välja härrastemaja akende alla ja veeretati nende juurde tühi veinivaat, mis oli raudnaelu täis tao-tud; karu hakkas nuuskides vaadi ümber käima, puudutas seda siis ettevaatlikult käpaga, tegi endale haiget, andis vihastudes vaadile tugevamaid hoope ja tegi endale veel rohkem haiget. Siis sattus ta täielikku märatsemishoogu ja tormas mõmisedes vaadile kallale, kuni asjatut raevu põhjustanud ese lõpuks vaese looma käest ära võeti. Vahel rakendati kaks karu vankri ette, sunniti külalisi hea või kurjaga vankrisse istuma ja lasti siis karudel kihutada kuhu jumal tahab. Kuid kõige paremaks peeti järgmist Kirila Petrovitši nalja.

Näljane karu suleti tühja tuppa ja seoti köiega rõnga külge, mis oli seina kruvitud. Köis ulatus peaaegu üle terve toa, nõnda et ainult vastas-nurk oli kaitstud hirmuäratava looma kallaletungide eest. Harilikult juhiti võõras selle toa ukse juurde, tõugati ootamatult tuppa, uks lukustati ja õnnetu ohver jäeti üksi sassis karvaga metsaeraku seltsi. Vaene külaline, kelle riided käristati puruks ja kes ise kriimustati : veriseks, otsis peagi üles ohutu toanurga, kuid vahel oli ta sunnitud vastu seina surutuna seisma tundi kolm ja vaatama, kuidas vihane metsloom paari sammu kaugusel möirgas, kargles, tagumistele jalgadele püsti tõusis, ennast lahti kiskuda ja võõrast oma käppade vahele haarata püüdis. Niisugused olid vene mõisniku õilsad meelelahutused! Mõni päev pärast seda, kui õpetaja oli kohale jõudnud, tuli ta Trojekurovile meelde ja Trojekurov otsustas talle pakkuda

52

külakostiks karutoas viibimist: selleks laskis ta õpetaja ühel hommikul enese juurde kutsuda ja asus teda läbi pimedate koridoride kuhugi juhtima; järsku avanes üks kõrvaluks — kaks teenrit tõukasid prantslase uksest sisse ja lukustasid selle. Ennast kogudes märkas õpetaja köietatud karu, loom hakkas turtsuma, nuusutas oma külalist eemalt, ajas ennast siis järsku'tagumistele jalgadele püsti ja hakkas lähenema . . . Prantslane ei kaotanud pead, ta ei põgenenud* vaid jäi ootama kallaletungi. Karu jõudis lähemale, Deforges võttis taskust väikese püstoli, pistis selle otse näljasele loomale kõrva ja tulistas. Karu kukkus põrandale. Kõik jooksid kokku, uks avati ja oma nalja niisugusest lahendusest hämmastatud Kirila Petrovitš astus tuppa.

Kirila Petrovitš tahtis tingimata saada seletust kogu asja kohta — kes hoiatas Deforges'i üllatuse eest, mida talle taheti valmistada, ja milleks oli tal taskus laetud püstol. Kirila Petrovitš saatis Mašale järele, Maša tuli ja tõlkis prantslasele isa küsimused.

«Karust ei olnud ma mitte midagi kuulnud,» vastas Deforges, «aga püstolit kannan ma alati kaasas, kuna ma ei mõtlegi kannatada solvamisi, mille eest ma oma seisuse tõttu ei saa nõuda satisfaktsiooni.»

Maša silmitses teda imestunult ja tõlkis tema sõnad Kirila Petrovitšile. Kirila Petrovitš ei ütelnud selle peale mitte midagi, käskis karu ära viia ja naha maha nülgida; hiljem lausus ta oma inimeste poole pöördudes: «Tubli poiss! Ei löönud kartma, jumala eest, ei löönud kartma.» Sellest peale hakkas Deforges,talle meeldima ja

53

talle ei tulnud enam mõttesse teda proovile panna.

Veel sügavamat muljet avaldas see juhtum Marja Kirilovnale. Tema kujutluste maailma tabas üllatus: ta nägi elutut karu ja Deforges'i, kes rahulikult seisis surnud karu juures ja rahulikult ajas temaga juttu. Ta nägi, et vaprus ja iseteadev enesest lugupidamine pole omased ainult üheleainsale seisusele, — ja sellest peale hakkas ta noore õpetaja ees tundma aukartust, mis järjest sügavamaks muutus. Nende vahel tekkis mõnevõrra läbikäimist. Mašal oli ilus hääl ja ta oli väga musikaalne. Deforges avaldas nõusolekut

talle tunde anda. Pärast seda kõike pole lugejal enam raske aimata, et Maša armus Deforges'i, ilma et ta seda esialgu veel endalegi oleks tunnistanud.

TEINE RAAMAT

IX PEATÜKK

Kirikupüha eelpäeval hakkasid külalised kokku voolama, mõned peatusid härrastemajas ja selle tiibhoonetes, teised valitseja juures, kolmandad preestri juures, neljandad jõukamate talupoegade juures. Tallid olid täis teeliste hobuseid, õued ja kuurid tulvil igasuguseid sõidukeid. Kell üheksa hommikul kutsusid kirikukellad jumalateenistusele ja kõik hakkasid liikuma uue kivist kiriku poole, mille Kirila Petrovitš oli lasknud ehitada ja mida ta oma annetustega igal aastal kaunistas. Auväärseid kirikullsi oli kogunenud niisugune hulk, et lihtrahvas kirikusse ei mahtunud, vaid pidi seisma trepil ja õues. Jumalateenistus ei alanud veel — oodati Kirila Petrovitšit. Ta tuli kirikusse kuuehobuse-sõidukis ja sammus Marja Kirilovna poolt saadetuna pidulikult oma kohale. Nii meeste kui naiste pilgud pöördusid Marja Kirilovna poole; esimesed panid imeks tema ilu, teised silmitsesid

tähelepanelikult tema riietust. Jumalateenistus algas, kooril laulsid kodused lauljad, Kirila Petrovitš laulis ka ise kaasa, ta palvetas, ilma et oleks vaadanud paremale või vasakule, ja kui diakon valju häälega tuletas meelde ka «selle templi ehitajat», siis tegi Kirila Petrovitš väärika alandlikkusega maani kummarduse.

Jumalateenistus lõppes. Kirila Petrovitš läks esimesena risti suudlema. Temale järgnesid kõik teised, pärast seda pöördusid naabrid tema poole, et talle oma lugupidamist avaldada. Daamid kogunesid Maša ümber. Kirikust väljudes kutsus Kirila Petrovitš kõiki enda poole lõunastama, istus siis kalessi ja sõitis koju. Teised järgnesid talle oma sõidukeis. Toad kogunesid külalisi täis. Iga hetk sisenes uusi külalisi ja suure vaevaga suutsid nad tungida läbi rahvahulga peremehe juurde. Prouad võtsid istet viisipärase poolringina, riietatud olid nad moe järgi, mis oli juba ajast ja arust, nende riietus oli juba korduvalt kantud ning kallis, kõik nad olid ehitud pärlite ja briljantidega; mehed tunglesid kärarikkalt vesteldes kaaviari ja viina juures. Saalis kaeti lauda kaheksakümnele inimesele. Teenijad askeldasid pudeleid ning karahvine lauale seades ja laudlinu korraldades. Lõpuks teatas ülemteener: «Laud on kaetud!» — ja esimesena hakkas liikuma Kirila Petrovitš, et lauda istuda, temale järgnesid daamid ja võtsid tähtsalt istet, pidades seejuures teataval määral silmas vane-musevahesid, preilid olid tiheda salgana koos nagu kitsetallede pelglik kari ja võtsid istet üksteise kõrval. Nende vastu asetusid istuma mehed. Laua otsa istus õpetaja väikese Saša kõrvale.

Teenijad hakkasid külalistele toitusid ette kandma nende auastmete järjekorras, kusjuures kahtluse korral nad talitasid Lavateri 1 õpetuse järgi ega eksinud peaaegu iialgi. Taldrikute ja lusikate kõlin sulas ühte külaliste valju jutu-suminaga. Kirila Petrovitš silmitses heal meelel lõunalauda ja nautis sügavalt külalislahke võõrustaja õnne. Sel ajal sõitis õue kaless, "mille ette oli rakendatud kuus hobust.

«Kes see on?» küsis peremees.

«Anton Pafnutjitš,» vastas mitu häält. Uks avanes ja Anton Pafnutjitš Spitsõn, tüse, umbes viiekümneaastane mees, ümmarguse ja rõuge-arrnilise näoga, mida kaunistas kolm volti lõua all, vajus kummardades, naeratades ja vabandama hakates söögituppa . . .

---

[1] L a v a t e r , Johann Kaspar (1741—1801) — šveitsi kirjanik, ebateadusliku füsiognoomikateooria rajajaid, milles konstateerib seost inimese välimuse ja iseloomu vahel.

«Katke siia,» hüüdis Kirila Petrovitš, «ole lahke, Anton Pafnutjitš, istu ja räägi meile, mis see tähendab: sind ei olnud jumalateenistusel ja ka lõunale jäid sa hiljaks. See ei ole sugugi sinu komme, sa oled ju jumalakartlik ja ka süüa armastad sa hästi.»

«Vabandage,» vastas Anton Pafnutjitš, salvrätikut oma hallikaskollase kuue nööpauku sidudes, «vabandage, isake Kirila Petrovitš, ma asusin juba varakult teele, aga ei saanud veel kümmetki versta ära sõita, kui järsku esimese ratta rehv läks pooleks — mis sa tahad ära teha! Õnneks juhtus see küla lähedal, aga kuni külla jõudsime ja sepa üles leidsime ja kõik kui-

57

dagiviisi korda saime, oli siiski täpipealt kolm tundi möödas — polnud midagi parata. Otseteed läbi Kistenjovka metsa ma sõita ei julgenud, sõitsin ümberringi ...»

«Ehee!» katkestas teda Kirila Petrovita, «julgete meeste kilda ei paista sa nagu kuuluvat; mida sa kardad?»

«Kuidas mida, isake Kirila Petrovitš? Aga muidugi Dubrovskit; muudkui ole aga valvel, et sa talle pihku ei satu. Ta on osav poiss ja ega ta kellelegi kingi, minu seljast aga võtab vahest veel koguni kaks nahka.»

«Miks siis niisugune vahetegemine, vennas?»

«Kuidas miks, isake Kirila Petrovitš? Kadunud Andrei Gavrilovitši kohtuasja pärast muidugi. Kas ma ei tunnistanud siis teie heameeleks, see tähendab südametunnistuse järgi ja tõemeeles, et Kistenjovka on Dubrovskite käes ilma igasuguse õigusliku aluseta, ainult tänu teie heatahtlikkusele. Juba kadunu (rahu tema põrmule!) ähvardas minuga ise omal käel arveid õiendada ja poeg vahest täidabki isa ähvarduse. Seni on jumal kaitsnud. — Kõigest üheainsa aida ongi nad mul tühjaks teinud, aga tuleb valvel olla, tungivad viimaks häärberigi.»

«Häärberis oleks neil alles pidu,» tähendas Kirila Petrovitš, «ma arvan, et varanduselaegas on ääreni täis ...»

«Kus sellega, isake Kirila Petrovitš. Oli täis, aga nüüd on päris tühjaks jäänud!»

«Ära parem luiska, Anton Pafnutjitš. Küllap me teid juba tunneme: kuhu sa oma raha paned, kodus elad sa nagu viimane siga, kedagi külla

58

ei kutsu, muudkui koorid oma talupoegi, teadagi, et kogud aina raha.»

«Teie teete ikka nalja, isake Kirila Petrovitš,» pomises Anton Pafnutjitš naeratades, «aga jumala eest, meie oleme laostunud,» — ja Anton Pafnutjitš püüdis rasvast pirukatükki sööma hakates peremehe härrasmehelikku nalja unustada.

Kirila Petrovitš jättis ta rahule ja pöördus uue politseiülema poole, kes oli esimest korda tema juurde külla sõitnud ja laua otsas, õpetaja kõrval istus.

«Kuidas on, härra politseiülem, teie vähemalt aate ju ikkagi Dubrovskist jagu?» Politseiülem kohmetus, tegi kummarduse, nae-tas, hakkas kogelema ja ütles viimaks: «Püüame, teie ekstsellents.» «Hm, või püüame. Ammu, ammu juba püü-kse temast jagu saada, aga välja pole sellest midagi tulnud. Ja õige kah, miks teda kinni võttagi. Dubrovski röövimised on politseiülematele ju lausa õnnistuseks: sõidud, juurdlused, küüdihobused, aja muudkui aga raha taskusse. — Kuidas võib siis niisuguse heategija ära hävitada? Kas pole tõsi, härra politseiülem?»

«Sula tõsi, teie ekstsellents,» vastas täiesti segadusse sattunud politseiülem. Külalised pahvatasid naerma. «Tubli poiss oma otsekohesusega,» ütles Kirila Petrovitš. «Aga kahju on meie kadunud politseiülemast Tarass Aleksejevitšist, kui teda poleks ära põletatud, siis oleks ümbruskonnas vaiksem. Aga mis on kuulda Dubrovskist? Kus teda viimati nähti?»

59

«Minu pool, Kirila Petrovitš,» singus jäme daamihääl, «mineval teisipäeval sõi ta minu pool lõunat...»

Kõigi pilgud pöördusid Anna Savišna Globova, üsna lihtsameelse lese poole, keda kõik armastasid tema hea ja lõbusa iseloomu pärast. Uudishimulikult asuti kuulama tema jutustust.

«Peate teadma, et kolm nädalat tagasi saatsin ma valitseja viima raha postile minu Vanjuša jaoks. Oma poega ma ei hellita ega saagi seda teha, kui ma ka tahaksin; aga nagu isegi teate: kaardiväeohvitser peab viisakalt elama, ja ma jagan Vanjušaga võimalust mööda oma väikesi sissetulekuid. Nõnda ma siis saatsingi talle 2000 rubla, olgugi et Dubrovski tuli mulle mitu korda meelde, aga ma mõtlesin: linn on lähedal, kõigest seitse versta, ehk jumal aitab. Mis ma aga näen: õhtul tuleb valitseja tagasi, näost valge, räbalais, jalgsi — ma päris jahmusin. «Mis on? Mis on sinuga juhtunud?» Tema mulle vastu: «Emake Anna Savišna, röövlid riisusid mu paljaks; palju ei puudunud, et oleksid mind ära tapnud — Dubrovski ise oli seal, tahtis mind üles puua, aga halastas mu peale ja laskis tulema, selle eest aga tegi puupaljaks, võttis ära nii hobuse kui ka vankri.» Mul jäi süda rinnus seisma; taevane jumal, mis saab minu Van-jušast? Polnud midagi parata: ma kirjutasin pojale kirja, jutustasin sellest kõigest ja saatsin talle oma õnnistuse kopikat raha juurde lisamata.

«Möödus nädal, teine — seal sõidab minu õuele kaless. Keegi kindral soovivat minuga kokku saada — ma lasen paluda; sisse astub

60

umbes kolmekümne viie aastane mees, tõmmu, mustade juustega, kannab vurrusid ja habet, täpipealt niisugune, nagu Kulnev [1] pildi peal; ta tutvustas ennast minu kadunud mehe Ivan And-rejevitši sõbrana ja teenistuskaaslasena; ta olevat olnud läbisõidul ja teades, et ma siin elan, polevat suutnud jätta tema lese poole sisse kää-namata. Ma kosutasin teda sellega, mis mul"*käe-pärast oli, me hakkasime juttu ajama ühest ja, teisest asjast ning lõpuks ka Dubrovskist, ma rääkisin talle, missugune õnnetus mind oli tabanud. Kindrali kulmud tõmbusid kortsu. «See on imelik,» ütles ta, «ma olen kuulnud, et Dubrovski ei tungi kallale mitte igaühele, vaid ainult neile, kellest on teada, et nad on rikkad, ja neidki ei röövi ta päriselt paljaks, vaid jätab osa alles, tapmises aga ei süüdista teda mitte keegi, kas siin ei ole tegemist pettusega, laske õige oma valitseja siia kutsuda.» Mindi valitsejale järele, see tuli; niipea kui ta kindralit nägi, jäi ta nagu soolasammas seisma. «Jutusta mulle õige, vennas, kuidas Dubrovski sind paljaks röövis ja kuidas ta sind üles tahtis puua.» Valitseja hakkas värisema ja langes kindrali ette põlvili. «Isake, olen süüdi — kuri kiusas mind, ma valetasin.» — «Kui lugu nõnda on,» vastas ""indral, «siis jutusta prouale kõik ära; kuidas si tõepoolest oli, mina aga kuulan pealt.» Valit-eja ei suutnud ennast kuidagi koguda. «Noh, is on,» jätkas kindral, «jutusta, kuskohal sa Dubrovskiga kokku juhtusid?» — «Kahe männi

Kindral J. P. Kulnev (1763—1812), paistis silma sõjas rootslastega (1808—1809) ja 1812. a. Isamaasõjas.

61

juures, isake, kahe männi juures.» — «Ja mis ta sulle ütles?» — «Ta küsis minu käest: kelle talupoeg sa oled, kuhu sõidad ja milleks?» — «Noh, ja siis?» — «Siis nõudis ta minult kirja ja raha.» — «Noh?» — «Ma andsin kirja ja raha tema kätte.» — «Ja tema?» — «Isake, olen süüdi.» — «Noh, mis ta siis tegi?» — «Ta andis mulle raha ja kirja tagasi ja ütles: «Mine jumala rahus ja vii see postile.»» — «Noh, ja sina?» — «Isake, olen süüdi.» — «Küllap ma sinuga, vennike, juba toime tulen,» ütles vali kindral, «aga teie, armuline proua, laske selle kelmi kast läbi otsida, ta ise aga andke minu kätte, ma teda alles õpetan. Olgu teile teada, et Dubrovski oli ise kaardiväeohvitser, ta ei tee liiga oma seltsimehele.» Ma hakkasin aimama, kes tema ekstsellents oli, ja mul polnud temaga enam mitte midagi pikemalt arutada. Kutsarid sidusid valitseja kalessi puki külge kinni, raha saadi kätte; kindral sõi minu pool lõunat, pärast seda sõitis ta kohe minema ja viis valitseja endaga kaasa. Järgmisel päeval leiti valitseja metsast, ta oli tammetüve külge kinni seotud ja nagu niinepuu paljaks kooritud.»

Kõik, eriti aga preilid, kuulasid Anna Savišna jutustust vaikides. Paljud nendest tundsid südamepõhjas Dubrovskile kaasa, nähes temas romantilist kangelast, — seda kõigepealt just Marja Kirilovna, taltsutamatu unistaja, kes oli täidetud Radcliffe'i[2] salapärastest õudustest.

«Ja sina, Anna Savišna, arvad, et sinu pool

62

käis Dubrovski ise?» küsis kirila Petrovitš. «Sa eksid väga. Ma ei tea, kes sind külastas, kuid igatahes mitte Dubrovski.»

«Kuidas nii, isake, et mitte Dubrovski? Kes siis peale tema veel läheb maanteele ja hakkab teelisi kinni pidama ja läbi otsima?»

«Ma ei tea, aga igatahes mitte Dubrovski. Ma mäletan teda, kui ta oli alles laps; ma ei tea, võib-olla on tal juuksed tumedamaks läinud, agav siis oli ta heleda käharpeaga poiss; kindlasti tean ma aga seda, et Dubrovski on minu Mašast viis aastat vanem ja järelikult ei ole ta mitte kolme-kümneviie-aastane, vaid umbes kahekümnekol-mene.»

«Just nii, teie ekstsellents,» teatas politseiülem, «mul on taskus paber Vladimir Dubrovski tundemärkidega. Seal on täpselt öeldud, et tal on kahekümne kolmas eluaasta käes.»

«Ahah!» lausus Kirila Petrovitš, «aga, muide, loe õige ette ja meie kuulame, ega meilgi ole paha tema tundemärke teada, kui ta juhtuks ehk silma puutuma, siis pole tal pääsemist.»

Politseiülem võttis taskust üsna määrdunud paberilehe, keeras selle tähtsalt lahti ja hakkas laulval häälel lugema:

«Vladimir Dubrovski tundemärgid, üles märgitud tema endiste mõisateenijate seletuste järgi.

Vanus 22 aastat, kasv keskmine, nägu puhas, habe aetud, silmad pruunid, juuksed ruuged, nina sirge. Erilised tundemärgid: neid ei ole.»

«Ja see on kõik?» ütles Kirila Petrovitš.

«Kõik,» vastas politseiülem paberit kokku pannes.

63

«Soovin teile õnne, härra politseiülem. See on alles paber! Nende tundemärkide järgi ei ole teil raske Dubrovskit leida. Aga kes ei ole siis keskmist kasvu, kellel ei ole siis ruuged juuksed, sirge nina ja pruunid silmad! Ma vean kihla, et sa ajad Dubrovski endaga kolm tundi järjest juttu ega taipa, kellega sind jumal kokku on juhtinud. Pole midagi ütelda, neil kantseleirottidel on nuppu!»

Politseiülem pani oma paberi leplikult tasku ja asus vaikides hane ning kapsaste kallale. Samal ajal olid teenrid jõudnud külalised juba mitu korda läbi käia ja igaühe klaasi täita. Kärarikkalt oli avatud ja heatahtlikult šampanja pähe ära joodud mitu pudelit gorskojet ja tšõmljans-kojet, palged hakkasid õhetama, jutt muutus valjemaks, segasemaks ja lõbusamaks.

«Ei,» jätkas Kirila Petrovitš, «niisugust politseiülemat, nagu oli kadunud Tarass Aleksejevitš, meie enam ei näe! See ei lasknud ennast alt vedada. See polnud molutaja. Kahju, et see tubli poiss majja sisse põletati, tema käest ei oleks minema pääsenud mitte ükski mees sellest jõugust. Ta oleks nad viimseni kinni nabinud — tema käest poleks ka Dubrovski ise välja libiseda ega ennast lahti osta saanud. Raha oleks Tarass Aleksejevitš muidugi vastu võtnud, aga ka meest ennast poleks ta vabale jalale lasknud — niisugused olid kadunu kombed. Nähtavasti ei jää muud üle, kui tuleb mul endal see asi käsile võtta ja oma mõisameestega röövleid püüdma, minna. Esialgu jätkub, kui saadan välja inimest paarkümmend, küllap nad selle röövlimetsa puhtaks teevad; nad pole arad poisid, igaüks neist

64

tuleb jahil karuga üksi toime — röövlite ees nad taganema ei löö!»

«Kas teie karu on elus ja terve, Kirila Petrovitš?» küsis Anton Pafnutjitš, kellele viimaste sõnade juures meenusid sassis karvaga tuttav ja mõned naljad, mille ohvriks ka tema ise kunagi oli langenud.

---

[2] R a d c l i f f e, Anne (1764—1823) — inglise kirjanik, tuntud õudusromaanide autor.

«Miša on surnud,» vastas Kirila Petrovita, «ta suri kuulsusrikast surma, ta langes vaenlase käe läbi. Seal on tema võitja,» osutas Kirila Petrovitš Deforges'ile, «võta minu prantslasest eeskuju. Ta tasus kätte sinu . . . kuidas seda viisakalt öelda . . . eest. . . Kas mäletad?»

«Miks ei mäleta,» lausus Anton Pafnutjitš ennast sügades, «väga hästi mäletan. Niisiis, Miša on surnud — kahju Mišast, jumala eest, kahju! Missugune naljahammas ta oli! Ja kui nupukas! Teist niisugust karu juba ei leia. Miks siis müsjöö tema ära tappis?»

Kirila Petrovitš hakkas suure mõnuga jutustama oma prantslase kangelasteost, kuna tal oli õnnelik omadus uhkust tunda kõige üle, mis teda iganes ümbritses. Külalised kuulasid tähelepanelikult jutustust Miša surmast ja vaatasid imestusega Deforges'i, kes seda aimamata, et jutt oli tema vahvusest, istus rahulikult oma kohal ja jagas oma vallatule kasvandikule õpetusi kombeka käitumise kohta.

Lõuna, mis oli kestnud umbes kolm tundi, jõudis lõpule; piduperemees pani salvräti lauale, kõik tõusid lauast ja siirdusid võõrastetuppa, kus neid ootas kohv, kaardid ja jooming, mis juba söögisaalis nii toredasti oli alanud.

X PEATÜKK

Õhtul kella seitsme paiku tahtsid mõned külalised ära sõita, kuid peremees, kelle tuju punši juues oli tõusnud, käskis värava sulgeda ja teatas, et ta enne järgmist hommikut ei lase mitte kedagi minema. Varsti hakkas muusika mürtsuma, saaliuksed avanesid ja ball algas. Peremees ja temale kõige lähedasemad külalised istusid nurgas, tühjendades ühe klaasi teise järel ja mõnuga noorte lõbutsemist jälgides. Vanemad daamid mängisid kaarte. Nagu igal pool, kus ei asu mõnda ulaanide brigaadi, oli kavalere vähem kui daame, ja kõik mehed, kes selleks sobisid, olid tantsuks värvatud. Õpetaja paistis teiste hulgas kõige rohkem silma, ta tantsis teistest enam, kõik preilid püüdsid valida teda ja leidsid, et temaga on väga hea valssi tantsida. Mõnegi korra keerutas ta tantsu Marja Kirilov-naga — kõik preilid jälgisid neid pilkavalt. Kesköö paiku lõpetas väsinud peremees viimaks balli ja käskis katta laua õhtusöögiks, ise aga läks magama.

Kirila Petrovitši puudumine tegi seltskonna vabamaks ja elavamaks, kavalerid julgesid daamide kõrval istet võtta. Neiud naersid ja sosistasid naabritega; daamid ajasid valjusti üle laua juttu. Mehed jõid viina, vaidlesid ja lagistasid naerda — ühesõnaga, õhtusöök oli väga lõbus ja jättis palju ilusaid mälestusi.

Ainult üks külaline ei võtnud osa üldisest rõõmust — Anton Pafnutjitš istus pilvisena ja vaikivana oma kohal, sõi õhtust hajameelselt ja näis väga rahutu olevat. Jutud röövlitest erutasid

tema mõttekujutust. Me näeme peagi, et tal oli küllaldasel määral põhjust röövleid karta.

Kui Anton Pafnutjitš kutsus jumalat endale tunnistajaks, et tema varanduselaegas on tühi, siis ta ei valetanud ega teinud pattu — varan-duselaegas oli tõepoolest tühi, varem seal hoitud raha oli nüüd nahkkotis, mida Anton Pafnutjitš kandis särgi all rinnal. Ainult selle ettevaatusabinõuga suutis ta talutavamaks muuta oma umbusku kõikide vastu ja alalist hirmu. Olles sunnitud võõrasse majja ööbima jääma, kartis ta võimalust, et teda saadetakse magama mõnda kaugemal asetsevasse üksikusse tuppa, kuhu kergesti võiksid sisse tungida vargad; ta otsis silmadega usaldatavat kaaslast ja peatus lõpuks Deforges'il. Deforges'i välimus, mis kõneles jõust, ja veel rohkem vahvus, mida ta oli üles näidanud kokkupuutumisel karuga, kellele vaene Anton Pafnutjitš ei saanud mõtelda ilma värinata, otsustas valiku. Kui lauast tõusti, hakkas Anton Pafnutjitš ägisedes ja köhatades noore prantslase ümber keerlema ning pöördus lõpuks selgitusega tema poole.

«Khm, khm, müsjöö, kas ma ei saaks ehk teie ongikeses ööd olla, sest vaadake. . .»

«Que desire monsieur?» küsis Deforges viisakalt kummardades.

Vaat kus häda, sina, müsjöö, ei ole veel vene keelt ära õppinud. «Žö vö, mua, še vu kušee2, saad aru?»

1 Que dšsire monsieur (prants. k.) — mida härra soovib?
2 Ma tahan teie tuppa magama heita.
67

«Monsieur, tres volontiers,» vastas Deforges, «veuillez donner des ordres en consequence.' » Anton Pafnutjitš, kes oli väga rahul oma prantsuse keele oskusega, läks korraldusi tegema.

Külalised soovisid üksteisele head ööd ja igaüks läks temale määratud tuppa. Anton Pafnutjitš aga asus koos õpetajaga tiibhoonesse minekule. Öö oli pime. Deforges valgustas laternaga teed, Anton Pafnutjitš järgnes temale üsna reipalt, surudes peidetud kotikest vahetevahel vastu rinda, et veenduda raha allesolekus.

Tiibhoonesse jõudes pani õpetaja küünla põlema ja mõlemad hakkasid lahti riietuma; samal ajal käis Anton Pafnutjitš toas ringi, lukkusid ja aknaid silmitsedes — ning vähe lohutust pakkuva ülevaatuse puhul pead vangutades. Uksi sai ainult riivi panna ja akendel ei olnud veel teisi raame ees. Ta tegi katse seda Deforges'ile kurta, kuid tema teadmised prantsuse keelest olid liiga piiratud nii keerulise seletuse jaoks — prantslane ei saanud temast aru ja Anton Pafnutjitš oli sunnitud hädaldamast lakkama. Nende voodid asetsesid teineteise vastu; nad heitsid asemele ja õpetaja kustutas küünla.

«Purkuaa vu tušee, purkuaa vu tušee?»2 hüüatas Anton Pafnutjitš, pöörates hädaga vene verbi тушит^ prantsuse moodi. «Ma ei saa pimedas dormir .»

1 Monsieur, très volontiers, veuillez donner des ordres en conséquence (prants. k.) — väga hea meelega, härra, suvatsege teha vastavad korraldused.
2 Miks te kustutate, miks te kustutate?
3 Dormir (prants. k.) — magada.
68

Deforges ei taibanud, miks ta hädaldas, ja soovis talle head ööd.

«Neetud pagan,» urises Spitsõn ennast vaipa I mässides, «oli tal tarvis küünalt ära kustutada. I Talle endale on see ju halvem. Ma ei saa ilma T tuleta magada. — Müsjöö, müsjöö,» jätkas ta, i«žö vö avek vu parlee.1» Kuid prantslane ei vastanud ja hakkas peagi norskama.

«See prantslasest lojus norskab,» mõtles Anton Pafnutjitš, «mulle aga ei tule und meeldegi. Muudkui aga ole valvel, et vargad lahtistest ustest või aknast sisse ei roniks — ega seda lojust ärata suurtükkidegagi üles.»

«Müsjöö, kuule, müsjöö, kurat sind võtaks.» Anton Pafnutjitš jäi vait — väsimus ja viina-uim said pikkamisi jagu tema hirmust — ta jäi tukkuma ja peagi haaras sügav uni tema täiesti oma võimusesse.

Teda ootas kummaline ärkamine. Ta tundis äbi une, kuidas keegi tasakesi rebis tema särgi aelust. Anton Pafnutjitš avas silmad — sügis-ommiku kahvatul valgusel nägi ta enda ees Deforges'i, ühes käes oli prantslasel väike püstol, kuna ta teisega päästis kaelast lahti sinna peidetud kotikest. Anton Pafnutjitš tardus hirmust.

«Kes kö see, müsjöö, kes kö see?[2]» lausus ta väriseva häälega.

«Tasa, vait,» vastas õpetaja sulaselges vene eeles, «vaikige või te olete kadunud. Ma olen Dubrovski.»

1 Ma tahan teiega rääkida.
2 Mis on, härra, mis on?
69

XI PEATÜKK

Nüüd palume lugejalt luba selgitada meie jutustuse viimaseid sündmusi neile eelnenud seikade abil, millest me seni veel ei ole saanud kõnelda.

** postijaamas, jaamaülema majas, millest meil juba kord juttu, oli, istus nurgas reisija, kellel oli nii alandlik ja kannatlik ilme, et see paljastas teda kui privilegeeritud seisusest väljaspool olevat isikut või välismaalast, see tähendab — inimest, kellel postmaanteel

puudub hääle tõstmise õigus. Tema kaless seisis õues ja ootas määrimist. Kalessis oli väike kohver, mitteküllaldase jõukuse kehv tunnistaja. Reisija ei tellinud endale ei teed ega kohvi, ta vahtis aknast välja ja ajas vaheseina taga istuva jaamaülema-naise suureks meelepahaks vilet.

«Kus alles issand jumal on vilemehe kaela saatnud,» torises ta endamisi, «kus alles vilistab, — neetud pagan, et ta kärvaks!»

«Mis siis sellest?» lausus jaamaülem, «kus mul asi, las vilistab.»

«Või mis siis sellest?» vaidles pahandatud abikaasa vastu. «Kas sa siis ei tea, mis tähendus sellel on?»

«Mis tähendus? Et vile peletab raha eemale. Kus veel asi! Meil Pahhomovna, kas aja vilet või ära aja: raha ei ole ega saagi olema.»

«Saada ta kord juba minema, Sidorõtš. Mis heameelt see sulle teeb teda siin pidada. Anna talle hobused ja käigu ta kuradile.»

«Las ootab, Pahhomovna; tallis on ainult kolm troikat hobuseid, neljas puhkab. Iga silmapilk

70

võivad tulla korralikud reisijad ja ma ei taha prantslase pärast oma kaela murda. Kuula, nii see ongi! Seal nad juba tulevad. Ohoh, missuguse kihutamisega; kas see pole viimati mõni kindral?»

Kaless sõitis treppi. Teener hüppas pukist, avas kalessi ukse ja hetk hiljem astus jaamaülema juurde sõjaväesinelit ja valget vormimütsi kandev noormees; temale järgnev teener tõi tuppa kasti ning pani selle aknale.

«Hobuseid,» lausus ohvitser käskival toonil.

«Kohe,» vastas jaamaülem. «Lubage küüdi-paber.»

«Mul ei ole küüdipaberit. Ma sõidan post-maanteelt kõrvale . . . Kas sa mind ei tunne?»

Jaamaülem hakkas askeldama ja tormas posti-poisse kiirustama. Noormees käis toas edasi-tagasi, astus siis vaheseina taha ja küsis tasakesi jaamaülema naiselt, kes see võõras reisija on.

«Jumal teda teab,» vastas jaamaülema naine, «mingisugune prantslane. Viis tundi ootab ta juba hobuseid ja vilistab. Ära on tüüdanud, olgu ta neetud.»

Noormees kõnetas reisijat prantsuse keeles.

«Kuhu teie suvatsete sõita?» küsis ta reisijalt.

«Lähemasse linna,» vastas prantslane, «sealt sõidan ma ühe mõisniku juurde, kes mind teiste isikute kaudu palkas õpetajaks. Mul oli lootus juba täna kohale jõuda, kuid härra jaamaülem arvab nähtavasti teisiti — siin maal on raske hobuseid saada, härra ohvitser.»

«Missuguse siinse mõisniku juurde teie ametisse asute?» päris ohvitser.

71

«Härra Trojekurovi juurde,» vastas prantslane.

«Trojekurovi juurde? Kes see Trojekurov on?»

«Ma foi, mon officier' . . . ma olen temast vähe head kuulnud. Räägitakse, et ta on uhke ja isemeelne mõisnik, kes kalgilt kohtleb oma teenijaid — ei keegi ei saa temaga läbi, et kõik värisevad juba tema nime kuuldes, et ta ka õpetajatega (avec les outchitels) ei tseremoo-nitse ja et ta kaks nendest on juba surnuks peksnud.»

«Issand hoidku! Ja niisuguse koletise juurde olete teie otsustanud ametisse asuda.»

«Mis parata, härra ohvitser. Ta pakub mulle head palka — 3000 rubla aastas ja täielik ülalpidamine. Võib-olla on mul rohkem õnne kui teistel. Mul on vana ema, poole palgast kavatsen ma saata temale elatumiseks, ülejäävast rahast võin viie aastaga koguda väikese kapitali, millest jätkub tulevaseks iseseisvaks eluks, ja siis bonsoir", sõidan Pariisi ja hakkan tegutsema ärialal.»

«Kas teid Trojekurovi mõisas keegi tunneb?» küsis ohvitser.

«Mitte keegi,» vastas õpetaja, «Trojekurov palkas mind Moskvast ühe oma sõbra kaudu, kelle kokk, minu kaasmaalane, mind soovitas. Olgu teile teada, et ma ei valmistunud saama

õpetajaks, vaid kondiitriks — kuid mulle räägiti, et teie maal on õpetajaamet kaugelt kasulikum ... »

1 Ma foi, mon officier (prants. k.) — tõesti, härra ohvitser.
2 Bonsoir (prants. k.) — hüvasti.
72

Ohvitser jäi mõttesse.

«Kuulge,» katkestas ta prantslase juttu, «mis oleks, kui teile nende tulevikuväljavaadete eest pakutaks 10 000 puhtas rahas tingimusel, et te kohe Pariisi tagasi pöördute.»

Prantslane vaatas imestades ohvitseri, naeratas ja raputas pead.

«Hobused on sõiduvalmis,» lausus jaamaülem tuppa tulles.

Teener kinnitas seda.

«Kohe,» vastas ohvitser, «minge natukoseks välja.» Jaamaülem ja teener väljusid. «Ma ei tee nalja,» jätkas ohvitser prantsuse keeles. «10 000 võin ma teile anda, mulle on vaja ainult teie eemalolekut ja teie pabereid.»

Nende sõnade juures avas ta kasti ja võttis sealt välja mõned pakid paberraha.

Prantslasel läksid silmad suureks. Ta ei teadnud enam, mida arvatagi.

«Minu eemalolek. . . minu paberid,» kordas ta üllatunult. «Siin on minu paberid . . . aga teie teete nalja: milleks teile minu paberid?»

«See pole teie asi. Ma küsin: kas te olete nõus või mitte?»

Ikka veel oma kõrvu uskumata ulatas prantslane oma paberid ohvitserile, kes need kiiresti läbi vaatas.

«Teie pass . . . hüva. Soovituskiri, vaatame. Sünnitunnistus, suurepärane. Siin on teile teie raha, võite sõita tagasi. Jumalaga. . .»

Prantslane seisis oma kohal nagu kinni naelu-atud.

Ohvitser pöördus ümber.

«Ma oleksin peaaegu unustanud kõige täht-
73

sama: andke ausõna, et see kõik jääb meie kahe vahele — teie ausõna.»

«Minu ausõna,» vastas prantslane. «Aga minu paberid, mis ma ilma nendeta peale hakkan?»

«Esimeses linnas teatage, et Dubrovski röövis teid paljaks. Teid usutakse ja teile antakse vajalikud paberid. Jumalaga, andku jumal, et teie kiiremini Pariisi jõuaksite ja leiaksite oma ema heas tervises eest.»

Dubrovski väljus, istus kalessi ja sõitis minema.

Jaamaülem vaatas läbi akna talle järele, ja kui kaless oli jõudnud juba kaugemale, pöördus oma naise poole ning hüüatas:

«Kas sa ka tead, Pahhomovna? See oli ju Dubrovski.»

Jaamaülema naine tormas ülepeakaela akna juurde, kuid oli juba hilja — Dubrovski oli juba kaugel. Pahhomovna hakkas oma mehega •pragama.

«Jumalat sa ei karda, Sidorõtš, miks sa ei ütelnud seda mulle varem, ma oleksin Dubrovskile üheainsagi pilgu heitnud, nüüd aga oota, millal ta jälle tuleb. Südameta inimene oled sa, tõepoolest südameta!»

Prantslane seisis nagu kohale naelutatud. AOhvitseriga sõlmitud kokkulepe, raha, kõik see näis talle unenäona. Kuid paberraha pakid olid tal taskus ja kinnitasid veenvalt imepärase sündimuse tõelikkust.

Ta otsustas palgata hobused, et sõita linna. Postipoiss sõitis sammu ja alles öösel said nad kuidagiviisi pärale.
74

Enne linnaväravani jõudmist, kus tunnimehe asemel seisis ainult lagunenud vahiputka, käskis prantslane peatuda — ta väljus kalessist ja läks edasi jalgsi; küüdimehele seletas ta märkide abil, et ta kalessi ja kohvri kingib jootrahaks. Postipoiss tundis selle helduse üle

niisama suurt imestust, nagu prantslane ise oli tundnud Dubrovski ettepaneku üle. Kuid otsusele jõudes, et «sakslane» on hulluks läinud, tänas postipoiss prantslast püüdliku kummardusega ja pidades paremaks linna mitte sisse sõita, suundus temale teadaolevasse lõbustuskohta, mille peremees oli ta üsna hea tuttav. Seal saatis ta mööda kogu öö ja pöördus järgmise päeva hommikul koju tagasi ainult kolme hobusega — ilma kalessita ja ilma kohvrita, tursunud näo ja punetavate silmadega.

Prantslase paberite omanikuks saades ilmus Dubrovski, nagu meie juba nägime, julgesti Trojekurovi juurde ja asus tema majja elama. Missugused ka poleks olnud tema varjatud kavatsused (nendega tutvume hiljem), kuid tema käitumises ei ilmnenud midagi laiduväärset. Tõsi küll, ta tegi väga vähe tegemist Saša kasvatamisega, andis Sašale täieliku voli vallatusteks ega olnud kuigi nõudlik nende õppetükkide suhtes, mida ta ainult moepärast üles andis, — seda suurema hoolega aga jälgis ta Marja Kirilovna edusamme muusikas ja istus koos temaga tundide viisi klaveri taga. Kõik armastasid noort õpetajat — Kirila Petrovita julguse ja osavuse pärast jahil, Marja Kirilovna — piiritu hoolsuse ja tagasihoidliku tähelepanelikkuse pärast, Saša — heatahtliku suhtumise pärast vallatustesse, teenijad heasüdamlikkuse pärast ja selle

75

helduse pärast, mis ei paistnud vastavat tema ainelisele olukorrale. Ta ise, nagu näis, oli kogu perekonda kiindunud ja tundis ennast juba selle liikmena.

Tema asumisest õpetaja-ametisse kuni mälestusväärse pidupäevani oli möödunud umbes kuu aega, kuid mitte keegi ei võinud aimatagi, et tagasihoidliku noore prantslase näol varjas ennast siin kohutav röövel, kelle nimi ajas hirmu peale kõigile ümbruskonna mõisaomanikkudele. Kogu selle aja jooksul ei lahkunud Dubrovski kordagi Pokrovskojest, kuid tänu maainimeste leidlikule fantaasiale ei vaikinud kuuldused tema röövimistest, aga on võimalik seegi, et tema jõuk jätkas oma tegevust ka pealiku äraolekul.

Magades ühes toas inimesega, keda tal oli põhjust pidada oma isiklikuks vaenlaseks ja üheks oma õnnetuse peasüüdlaseks, ei suutnud Dubrovski kiusatusele vastu panna. Ta oli teadlik kotikese olemasolust ja otsustas selle röövida. Me nägime, missuguse üllatuse valmistas ta vaesele Anton Pafnutjitšile oma ootamatu moondumisega õpetajast röövliks.

Kell üheksa hommikul hakkasid Pokrovskojes ööbinud külalised üksteise järele kogunema võõrastetuppa, kus juba kees samovar, miile juures istus hommikukleidis Marja Kirilovna, kuna Kirila Petrovitš, boiriidest kuub seljas ja tuhvlid jalas, jõi teed suurest tassist, mis meenutas loputusnõu. Viimasena ilmus võõrastetuppa Anton Pafnutjitš; ta oli nii kahvatu ja paistis tujust nii ära olevat, et äratas oma väljanägemisega kõigis imestust ja et Kirila Petrovitš hakkas tema tervise üle järele pärima. Spitsõn vastas

76

mõttetute sõnadega ja heitis seejuures hirmunud pilke õpetaja poole, kes istus rahulikult siinsamas, nagu poleks mitte midagi juhtunud. Mõne hetke pärast tuli teener ja teatas Spitsõnile, et tema kaless teda ootab — Anton Pafnutjitš ruttas jumalaga jätma, lahkus peremehe manitsustest hoolimata tõtates võõrastetoast .ning sõitis kohe minema. Keegi ei suutnud mõista, mis temaga oli juhtunud, ja Kirila Petrovitš arvas, et ta oli liigsöömisega oma tervist rikkunud. Pärast teejoomist ja lahkumiseinet hakkasid ka teised külalised ära sõitma, Pokrovskoje jäi peagi tühjaks ning elu läks jälle tavalistesse roobastesse.

XII PEATÜKK

Möödus mõni päev, ilma et midagi märkimisväärset oleks juhtunud. Elu Pokrovskojes oli ühetooniline. Kirila Petrovitš käis iga päev jahil; lektüür, jalutuskäigud ja muusikatunnid, eriti just muusikatunnid pakkusid ajaviidet Marja Kirilovnale. Ta hakkas oma südame kõnet mõistma ja pidi endale tahtmatu pahameelega tunnistama, et ta süda polnud ükskõikne noore prantslase vooruste vastu. Deforges omalt poolt püsis viisakuse ja range sündsuse piirides ning avaldas sellega rahustavat mõju tema uhkusele ja arglikkudele kahtlustele. Marja

Kirilovna andus ikka suurema ja suurema usaldusega meeldivale harjumusele. Tal oli ilma Deforges'ita igav, Deforges'i juuresolekul tegi ta kogu aeg temaga tegemist, ta tahtis igas asjas teada

Deforges'i arvamust ja oli alati temaga ühel nõul. Võib-olla ei olnud ta veel armunud, kuid esimese juhusliku takistuse või ootamatu katsumuse puhul pidi tema südames lõkkele lööma kireleek.

Kord saali astudes, kus õpetaja teda ootas, märkas Marja Kirilovna imestusega tema kahvatul näol hämmeldunud ilmet. Marja Kirilovna avas klaveri, laulis mõne noodi, kuid Dubrovski vabandas peavalu ettekäändel, katkestas tunni ja ulatas talle noote kokku pannes salaja sedeli-kese. Järele mõtlemata võttis Marja Kirilovna sedeli vastu ja tundis samal hetkel oma teo pärast kahetsust, kuid Dubrovski oli saalist juba kadunud. Marja Kirilovna läks oma tuppa, tegi sedeli lahti ja luges järgmist:

«Tulge täna kell seitse lehtlasse oja ääres. — Mul on tarvis teiega rääkida.»

Marja Kirilovnas tärkas pinev uudishimu. Ta oli juba ammu oodanud armuavaldust, seda ühel hoobil igatsedes ja kartes. Talle oleks meeldiv olnud kuulda selle kinnitust, mida ta aimas, kuid ühtlasi tundis ta, et temal poleks sobiv kuulda võtta niisugust avaldust mehelt, kes oma seisuse tõttu kunagi ei võinud loota teda kosida. Ta otsustas kohtamisele minna, kuid kahtles ühes asjas: kuidas tuleks tal vastu võtta õpetaja armu-avaldus, kas aristokraatliku meelepahaga, manitsemisega sõpradeks jääda, lõbusa naljaga või sõnadeta kaastundeavaldusega. Saraal ajal heitis ta iga hetk pilke kella poole. Läks pimedaks ja süüdati küünlad, Kirila Petrovitš hakkas küllatulnud naabritega bostonit mängima; kell söögitoas lõi kolmveerand seitse — Marja Kirilovna

läks tähelepandamatult välja trepile, heitis pilgu ümberringi ja jooksis parki.

Öö oli pime, taevas oli kaetud pilvedega — kahe sammu kaugusel polnud enam midagi näha, kuid Marja Kirilovna liikus pimedas mööda tuttavaid teid ja jõudis mõne minuti pärast lehtla lähedale; siin jäi ta seisma, et hinge tõmmata ja siis Deforges'i ette ilmuda rahuliku ning ükskõikse ilmega. Kuid Deforges seisiski juba tema ees.

«Tänan teid,» ütles ta Marja Kirilovrtale-vaikse ja nukra häälega, «et teie ei keeldunud minu palvet .täitmast. Ma oleksin olnud meeleheitel, kui teie poleks nõustunud tulema.»

Marja Kirilovna vastas ette valmismõeldud fraasiga:

«Ma loodan, et teie ei sunni mind seda heatahtlikkust kahetsema.»

Deforges vaikis ja kogus nähtavasti julgust.

«Asjaolud nõuavad ... et ma teist pean lahkuma,» lausus ta viimaks, «võib-olla kuulete sellest peagi. . . Kuid enne lahkumist pean ma ise teile kõik selgitama ... »

Marja Kirilovna ei vastanud midagi. Ta suhtus nendesse sõnadesse kui sissejuhatusse oodatavale armuavaldusele.

«Ma ei ole see, kelleks teie mind peate,» jätkas noormees pead langetades, «ma ei ole prantslane Deforges, vaid Dubrovski.»

Marja Kirilovna kiljatas.

«Jumala pärast, ärge kartke, teil pole vaja minu nime kuuldes hirmu tunda. Jah, ma olen see õnnetu, kelle teie isa jättis ilma leivapalukesest, kihutas välja isamajast ja saatis maan-

teele röövima. Kuid teil ei tarvitse mind karta — ei enda ega oma isa pärast. Kõik on lõpetatud. — Ma olen talle andeks andnud. Kuulake mind, teie päästsite ta. Minu esimese veretöö ohvriks pidi langema tema. Ma liikusin ringi ümber härrastemaja, kaaludes, kust pidi puhkema tulekahju, kust võiks pääseda tema magamistuppa, kuidas takistada tema põgenemist — sel hetkel möödusite teie otsekui taevalik nägemus minust ja mu süda rahunes. Ma tundsin, et maja, kus elate teie, on püha ja et ühtki olevust, keda teiega seovad veresidemed, ei pea tabama minu needus. Ma loobusin kättemaksust kui meeletusest.

Päevade kaupa hulkusin ma Pokrovskoje pargi ümber lootuses, et ma kas või kaugeltki näen teie valgesse riietatud kuju. Teie ettevaa-tamatuil jalutuskäikudel järgnesin ma teile põõsa tagant põõsa taha hiilides ja mind tegi õnnelikuks mõte, et ma kaitsen teid, et teie jaoks ei ole hädaohtu seal, kus ma salaja viibisin lähedal. Lõpuks avanes mulle hea juhus. Ma asusin elama teie majja. Need kolm nädalat olid mulle õnnelikkudeks päevadeks. Mälestus nendest on mulle lohutuseks minu kurvas elus . . . Täna sain ma teate, mis teeb mulle võimatuks veel kauemaks siia jääda. Ma pean täna teist lahkuma . . . kohe nüüdsama . . . Kuid enne seda pidin ma teiega avameelselt rääkima, et teie mind ei neaks ega põlgaks. Mõtelge vahetevahel Dub-rovskile. Olgu teil teada, et ta saatus oleks võinud olla teistsugune, et ta oma südames armastas teid, et mitte iial...»

Sel hetkel oli kuulda tasast vilet ja Dubrovskl jäi vait. Ta haaras Marja Kirilovna käe ja

surus selle oma hõõguvate huulte vastu. Vile kordus.

«Andke mulle andeks,» lausus Dubrovski, «mind kutsutakse, vähimgi viivitus võib saada mulle saatuslikuks.»

Dubrovski hakkas minema, Marja Kirilovna seisis liikumatult paigal. Dubrovski pöördus tagasi ja võttis uuesti Marja Kirilovna käe.

«Kui kunagi,» ütles ta Marja Kirilovnale hellalt ja liigutatult, «kui kunagi tabab teid õnne-" tus ja teie ei looda mitte kelleltki ei abi ega kaitset, kas lubate mulle, et teie niisugusel kor-ral pöördute enda päästmiseks minu poole ja nõuate minult ükskõik mida? Kas lubate mulle mitte tagasi lükata minu sõprust?»

Marja Kirilovna nuttis hääletult. Vile kostis kolmandat korda.

«Teie saadate mind hukatusse!» hüüatas Dub-rovski. «Ma ei lahku teist enne, kui teie pole andnud mulle vastust — kas lubate või mitte?»

«Luban,» sosistas õnnetu kaunitar.

Dubrovskiga kohtumisest erutatuna pöördus Marja Kirilovna pargist tagasi. Talle paistis, nagu oleks vahepeal kõiki haaranud mingi kihin-kahin — majarahvas oli liikvel, õu inimesi täis, trepi ees seisis troika, kaugemalt kuulis ta Kirila Petrovitši häält; ta püüdis kiiresti pääseda majja, tundes hirmu, kas ehk ei ole märgatud tema puudumist. Saalis võttis teda vastu Kirila Petrovitš, külalised olid kobaras koos meie tuttava politseiülema ümber, kes teelise kombel riides ja pealaest jalatallani relvastatud, jagas neile vastuseid salapärase ja kärsitu näoilmega.

«Kus sa olid, Maša?» küsis Kirila Petrovitš, «kas sa pole näinud monsieur Deforges'i?»

Maša suutis vaevu anda eitava vastuse.

«Kujuta endale ette,» jätkas Kirila Petrovitš, «politseiülem sõitis siia teda vahistama, ta kin nitab mulle, et Deforges on Dubrovski ise.»

«Kõik tundemärgid langevad ühte, teie eks tsellents,» sõnas politseiülem aupaklikult.

«Ah, vennas,» katkestas Kirila Petrovitš teda. «korista ennast koos kõigi oma tundemärkidega tead isegi kuhu. Mina oma prantslast niikaua sulle välja ei anna, kuni ma ise pole asja selgeks saanud. Kuidas võib Anton Pafnutjitši, selle argpüksi ja valevorsti juttu uskuma jääda: ta nägi seda unes, et õpetaja tahtis teda paljaks röövida. Miks ta siis kohe selsamal hommikul ei lausunud mulle sellest sõnagi?»

«Prantslane hirmutas ta ära, teie ekstsellents,» vastas politseiülem, «ja võttis temalt tõotuse asjast vaikida ... »

«Loba,» otsustas Kirila Petrovitš, «ma selgitan kohe kõik välja. Kus siis õpetaja on?» küsi-, ta saali tulnud teenrilt.

«Teda ei leita mitte kuskilt,» vastas teener.

«Siis otsige ometi!» käratas Trojekurov, kelles hakkas kahtlus tekkima. «Näita mulle õige oma kuulsaid tundemärke,» ütles ta politseiülemale, kes kohe ulatas talle paberi.

«Hm, hm, kahekümne kahe aastane . . . keskmist kasvu, näolt puhas, habe aetud, silmad pruunid . . . Nõnda see on ju, aga see ei tõenda veel mitte kui midagi. Kuidas on lugu õpetajaga?»

«Teda ei leita,» vastati jällegi.

Kirila Petrovitš hakkas rahutuks muutuma. Marja Kirilovna oli ärevusest poolsurnud.

«Sa oled kahvatu, Maša,» ütles isa talle, «sa lasksid ennast ära hirmutada.»

«Ei, isa,» vastas Maša, «mul valutab pea.»

«Mine oma tuppa, Maša, ja ära ennast eruta.» — Maša suudles isa kätt ja ruttas oma tuppa, seal viskus ta voodisse ja puhkes hüsteeriliselt nutma. Teenijatüdrukud jooksid kokku, võtsid ta riidest lahti ja suutsid teda külma vee ja igasuguste tinktuuride abil suure hädaga rahustada — ta pandi magama ja ta vajus unne.

Prantslast aga ei leitud. Ähvardavalt lauluviisi «Võidumürin valjult kostku» vilistades käis Kirila Petrovitš saalis edasi-tagasi. Külalised sosistasid omavahel, politseiülem oli täbaras olukorras — prantslast ei leitud. Arvatavasti oli teda hoiatatud ja ta põgenes. Aga kelle poolt hoiatatud ja kuidas, see jäigi saladuseks.

Kell oli juba üksteist, kuid keegi ei mõtelnudki magamisele. Lõpuks lausus Kirila Petrovitš pahaselt politseiülemale:

«Noh, kuidas on? Ega sa ometi ei kavatse hommikuvalgeni siia jääda, minu maja pole kõrts; ja kui see juba kord oli Dubrovski, siis, vennas, ei jätku sinu osavusest, et teda kinni püüda. Mine oma teed ja ole edaspidi kärmem. Ka teil on aeg minema hakata,» jätkas ta külaliste poole pöördudes. «Käskige hobused ette rakendada, mina tahan magada.»

Nii ebalahkelt jättis Trojekurov oma külalistega jumalaga!

XIII PEATÜKK

Möödus tükk aega, ilma et midagi tähelepanuväärset oleks juhtunud. Kuid järgmisel varasuvel leidsid Kirila Petrovitši perekonnaelus aset suured muudatused.

Kolmekümne versta kaugusel Kirila Petro-vitši Pokrovskojest asetses vürst Vereiski rikas mõis. Vürst oli kaua aega välismaal viibinud, kõiki asju mõisas ajas erustunud major, ja Pok-rovskoje ning Arbatovo vahel ei olnud mingisugust läbikäimist. Kuid mai lõpul tuli vürst välismaalt tagasi ja sõitis oma mõisasse, mida ta veel kordagi polnud näinud. Kuna ta oli harjunud lõbusa eluviisiga, ei suutnud ta üksindust välja kannatada ja sõitis kolmandal päeval pärast päralejõudmist lõunale Trojekurovi juurde, keda ta endisest ajast tundis.

Vürst oli umbes viiekümneaastane, kuid paistis tunduvalt vanem olevat. Igasugused liialdused olid kurnanud tema tervist ja jätnud temasse kustutamatud jäljed. Sellest hoolimata oli ta välimus meeldiv, silmatorkav, ja harjumus alati seltskonnas viibida tegi ta mõnevõrra armastusväärseks, eriti naiste keskel. Ta tundis pidevalt vajadust meelelahutuste järele ja tal oli ikka igav. Kirila Petrovitšile valmistas tema külaskäik suurt heameelt, kuna ta seda pidas austusavalduseks inimese poolt, kes tundis seltskonda; oma harjumust mööda hakkas ta vürstile külalislahkelt oma asutisi tutvustama ja viis ta koerte-talli. Kuid vürst pidi penilas peaaegu lämbuma ja ruttas parfümeeritud taskurätti nina ees hoides tallist välja. Pöetud pärnade, nelinurkse tiigi ja

korrapäraste alleedega põline park ei meeldinud vürstile; ta armastas inglise parke ja nõndanimetatud loodust, kuid avaldas siiski kiitust ja vaimustust; teener saabus teatega, et laud on kaetud. Nad läksid lõunastama. Vürst kõndis natuke longates, oli jalutuskäigust väsinud ja tundis juba kahetsust oma külastuse pärast.

Kuid saalis võttis neid vastu Marja Kirilövna, ja vana naistekütt oli üllatatud tema ilust. Trojekurov pani külalise istuma tütre kõrvale. Vürst muutus Marja Kirilövna juuresoleku tõttu elavaks, oli lõbus ja suutis mitmel korral tema tähelepanu köita oma huvitava jutuga. Pärast lõunat tegi Kirila Petrovitš ettepaneku ratsutama minna, kuid vürst keeldus, osutades

oma pehmetele jalanõudele; oma luuvalu üle nalja heites pidas ta paremaks lõbusõidule minna pikk-vankris, et sel kombel ühtlasi oma armsa naab-rinna seltsi jääda. Pikkvanker seati sõiduvalmis. Vanahärrad koos kaunitariga istusid sõidukisse ja sõit algas. Marja Kirilövna kuulas heameelega seltskonnainimese lipitsevaid ja lõbusaid meelitusi, siis aga küsis Vereiski Kirila Petro-vitši poole pöördudes järsku viimaselt, mida tähendavad need mahapõlenud hoone rusud, kas see kuulub Kirila Petrovitšile? ... — Kirila Petrovitš muutus tusaseks; need mälestused, mida mahapõlenud mõisahoone temas äratas, olid talle ebameeldivad. Ta vastas, et maa kuulub temale ja et varem oli see Dubrovski oma.

«Dubrovski oma,» kordas Vereiski, «kuidas, kas selle kuulsa röövli oma?»

«Tema isa oma,» vastas Trojekurov, «ja ka isa ise oli päris kenake röövel.»

«Kuhu see meie Rinaldo [1] nüüd on jäänud? On ta veel elus, või on ta kinni võetud?»

«Ta on elus ja vabaduses — ja nii kaua, kui meil politseiülemad on varastega ühel nõul, jääbki ta tabamata; muide, vürst, Dubrovski on ju külastanud ka sinu Arbatovot?»

«Jah, möödunud aastal ta vist põletas midagi maha või röövis tühjaks. . . Kas pole tõsi. Marja Kirilovna, selle romantilise kangelasega oleks huvitav lähemalt tutvuda?»

«Mis on seal huvitavat!» lausus Trojekurov. «Ta ongi Dubrovskiga tuttav — tervelt kolm nädalat õpetas Dubrovski talle muusikat, tänu jumalale, et ta nende tundide eest midagi ei võtnud.»

Seepeale hakkas Kirila Petrovitš jutustama lugu õpetajast-prantslasest. Marja Kirilovna istus justkui nõeltel, Vereiski kuulas loo väga tähelepanelikult lõpuni, pidas seda üsna imelikuks ja valis uue kõneaine. Kui tagasi jõuti, käskis Vereiski tõlla sõidu valmis seada ja lahkus kohe pärast teejoomist, hoolimata sellest, et Kirila Petrovitš teda tungivalt palus ööbima jääda. Enne lahkumist kutsus ta Kirila Petrovitšit koos Marja Kirilovnaga endale külla — ja kõrk Tro-jekurov lubaski seda teha, sest lugupidavalt arvesse võttes vürstiseisust, kahte aumärki ja 3000 hingega pärusmõisat, pidas ta vürst Vereiskit teataval määral endaga võrdseks.

Kaks päeva pärast seda külaskäiku sõitis Kirila Petrovitš ühes tütrega vürst Vereiski

1 Rinaldo — vihje Chr. A. Vulpiuse ülipopulaarse röövliromaani «Rinaldo Rinaldini» (1798) nimitegelasele.

poole. Arbatovole lähenedes ei suutnud ta imeks panemata jätta talupoegade korralikke ja rõõmsaid majakesi ja kivist härrastemaja, mis oli ehitatud inglise losside stiilis. Maja ees oli tumeroheline aas, millel krappide korisedes sõid rohtu šveitsi lehmad. Avar park ümbritses maja igast küljest. Peremees võttis külalisi vastu trepi ees ja ulatas noorele kaunitarile käe.

Nad läksid uhkesse saali, kus laud oli kaetud kolmele inimesele. Vürst juhtis külalised akna juurde ja neile avanes suurepärane väljavaade. Akende all voolas Volga ja sellel liikusid paisutatud purjedega lastis lodjad ning ilmusid ja kadusid kalapaadid, mida nii tabavalt nimetatakse «hingevõtjateks». Teispool jõge laiusid künkad ning põllud, ja mitu küla elustas maastikku. Siis asusid nad pildigaleriid vaatlema, mida täitsid vürsti poolt välismail ostetud maalid. Vürst selgitas Marja Kirilovnale nende mitmekesist ainestikku, jutustas maalijate saatusest, juhtis tähelepanu väärtustele ja puudustele. Ta ei kõnelnud maalidest pedantse spetsialisti kunstlikus keeles, vaid tundeküllaselt ja fantaasiarikkalt. Marja Kirilovna kuulas teda meelsasti. Istuti sööma. Trojekurov osutas täit lugupidamist oma Amphitryoni1 veinidele ja tema koka osavusele, Marja Kirilovna aga ei tundnud vähimatki kohmetust ega pingulolekut vestluses inimesega, keda ta nägi kõigest teist korda oma elus. Pärast lõunastamist tegi peremees külalistele ettepaneku parki minna. Nad jõid kohvi

1 Amphityron — kuju kreeka mütoloogiast, siin: külalislahke piduperemees.

lehtlas, mis asetses saari täiskülvatud järve kaldal. Järsku hakkas kostma puhkpillimuusikat ja kuue aeruga paat tuli kaldale otse lehtla juures. Nad läksid järvele ja sõitsid saarte vahel, mõnda neist nad külastasid — ühel neist avastasid nad marmorkuju, teisel üksildase koopa, kolmandal mälestussamba salapärase kirjaga, mis tekitas Marja Kirilovnas tütarlapselikku uudishimu, mida vürst oma viisaka põiklemisega täiel määral rahuldada ei suutnud. Aeg möödus märkamatult — hakkas hämarduma. Jahedaks ja rõskeks muutumise ettekäändel kiirustas vürst kojuminekule — samovar juba ootas neid. Vürst palus Marja Kirilovnat vana poissmehe majas perenaiseks hakata. Armastusväärse jutumehe lõppematuid lugusid kuulates valas Marja Kirilovna teed; äkki kõlas pauk ja rakett valgustas taevast. Vürst ulatas Marja Kirilovnale salli ja palus teda ning Trojekurovit rõdule. Maja ees pimeduses süttisid põlema mitmevärvilised tulukesed, hakkasid keerlema, tõusid viljavihkudena, palmi-puudena, purskkaevudena üles õhku, langesid vihmana ja tähekestena jälle alla, kustusid ning süttisid uuesti. Marja Kirilovna lõbutses nagu laps. Vürst Vereiskil oli hea meel tema vaimustusest ja Trojekurov oli väga rahul vürstiga, kuna ta pidas neid vürsti tous les frais [1] lugupida-misavalduseks endale ja püüdeks meeltmööda olla.

Õhtusöök ei jäänud oma väärikuselt mitte kuidagi maha lõunasöögist. Pärast seda siirdusid külalised tubadesse, mis nende jaoks olid korda

1 Tous les irais (prants. k.) — kõiki kulutusi.

seatud, ja järgmise päeva hommikul lahkusid armastusväärse peremehe juurest, andes vastastikku lubaduse peatseks kohtumiseks.

XIV PEATÜKK

õmblusraamil tikkides istus Marja Kirilovna oma toas avatud akna juures. Ta ei ajanud segi siidlõngu nagu Konradi armuke, kes armastuse hajameelsuses õmbles roosiõie välja rohelise siid-lõngaga. Tema nõelapistetega kordus kanvaal eksimatult mustrilehe kiri, kuigi ta mõtted ei püsinud töö juures, vaid olid eemal.

Järsku küünitus aknast vaikselt sisse käsi — keegi pani õmblusraamile kirja ja kadus enne, kui Marja Kirilovna jõudis toibuda. Samal hetkel astus tuppa teener ja palus Marja Kirilovnat Kirila Petrovitši juurde tulla. Põksuva südamega peitis ta kirja rätiku alla ja ruttas isa kabinetti.

Isa ei olnud üksi. Tema juures istus vürst Vereiski. Marja Kirilovna ilmudes tõusis vürst toolilt ja tegi ebatavaliselt kohmetudes sõnatu kummarduse Marja Kirilovna poole.

«Tule lähemale, Maša,» ütles Kirila Petrovitš, «mul on sinu jaoks uudist, mis sulle, nagu ma loodan, rõõmu valmistab. Siin on sulle peigmees —• vürst palub sinu kätt.»

Maša jahmatas, surmakahvatus kattis tema palged. Ta vaikis. Vürst astus tema juurde, võttis ta käe ja küsis liigutatud ilmel, kas Marja Kirilovna on nõus teda õnnelikuks tegema. Maša vaikis.

«Nõus, muidugi nõus,» lausus Kirila Petrovitš,

«aga tead, vürst, tütarlastel on raske seda sõna suust välja saada. Noh, lapsed, suudelge teineteist ja saage õnnelikuks.»

Maša seisis liikumatult, elatanud vürst suudles ta kätt, kui tal äkki mööda kahvatuid palgeid hakkasid alla veerema pisarad. Vürst muutus pisut tusaseks.

«Mine, mine, mine,» ütles Kirila Petrovita, «pühi oma silmad kuivaks ja tule lõbusas tujus tagasi. Nad nutavad ju kihlamisel kõik,» jätkas ta Vereiski poole pöördudes, «see on neil juba niisugune komme . . . Nüüd aga, vürst, räägime asjalikku juttu, see tähendab kaasavarast.»

Marja Kirüovna ruttas õhinal kasutama luba lahkuda. Ta tõttas oma tuppa, pani ukse lukku ja ennast elatanud vürsti abikaasaks kujutledes laskis oma pisarad vabalt voolata; vürst hakkas talle järsku tunduma eemaletõukavana ja põlastusväärsena — abielu kohutas Mašat nagu tapalava või haud . . . «Ei, ei,» kordas ta meeleheitel, «parem on surra, parem on kloostrisse minna, ennemini lähen ma Dubrovskile naiseks.» Siin meenus talle kiri ja ta tormas seda ahnelt lugema, juba ette aimates, et see oli Dubrovskilt. See oligi tõepoolest Dubrovski kirjutatud ja sisaldas ainult järgmised sõnad:

«Õhtul kell kümme endisel kohal.»

XV PEATÜKK

Kuu paistis, juulikuu öö oli vaikne, ainult vahetevahel tõusis kerge tuulehoog ja tasane kahin käis läbi kogu pargi.

90

Nagu kerge vari lähenes noor kaunitar määratud kohtamispaigale. Mitte kedagi polnud veel näha, siis aga ilmus Dubrovski lehtla tagant järsku tema ette.

«Ma tean kõik,» ütles Dubrovski talle vaiksel ja nukral häälel. «Tuletage meelde oma lubadust.»

«Teie pakute mulle oma kaitset,» vastas Maša, «kuid ärge pahandage, see tekitab minus hirmu. Missugusel viisil saaksite teie mulle abiks

olla?»

«Ma võiksin teid vabastada vihatavast inimesest. »

«Jumala pärast, ärge teda puudutage, teie ei tohi teda puudutada, kui te mind armastate — ma ei taha saada mõne kohutava teo põhjuseks ... »

«Ma ei puuduta teda, teie soov on mulle püha. Oma elu eest on ta tänu võlgu teile. Iialgi ei pea kuritegu tehtama teie nimel. Isegi minu kuriteod peavad teid puhtaks jätma. Aga kuidas saan ma teid päästa teie südametu isa käest?»

«Veel on lootust. Ma loodan teda liigutada oma pisarate ja meeleheitega. Ta on kange-kaelne, kuid ta armastab mind väga.»

«Ärge hellitage asjatult lootust: nendes pisarates näeb ta ainult harilikku kartlikkust ja tõrksust, mis on omane kõigile noortele tütarlastele, kes peavad mehele minema mitte tunnete tõukel, vaid kaine kaalutluse alusel; mis saab aga siis, kui ta võtab endale pähe teha teid õnnelikuks vastu teie tahtmist; kui teid vägisi viiakse laulatusele, et anda teie saatus vana mehe kätesse ... »

91

«Siis, siis pole midagi parata, tulge mulle järele — ma saan teie naiseks.»

Värin läbistas Dubrovskit — tema kahvatu nägu kattus tumeda punaga ja muutus samal hetkel endisest veelgi kahvatumaks. Pea rinnale langetatud, jäi ta kauaks vait.

«Võtke kokku kogu oma hingejõud, paluge oma isa, heitke maha tema jalgade ette: kirjeldage talle oma kohutavat tulevikku, oma noorust, mis närtsib põdura ja kõlvatu vanamehe kõrval elades, võtke julgust otsustavaks kõneluseks: ütelge talle, et kui ta jääb järeleandmatuks, siis . . . siis leiate teie kohutava abinõu enda kaitsmiseks. . . ütelge, et rikkus ei too teile hetkekski õnne; luksus valmistab rõõmu ainult vaestele, ja neilegi ainult harjumatuse pärast ja ainult silmapilguks; ärge jätke teda rahule, ärge kartke tema viha ja ähvardusi, ärge andke talle rahu, kuni veel püsib kõige tühisemgi lootusevari. Ja kui siis ei peaks enam olema mingit muud abinõu ...»

Siin kattis Dubrovski kätega oma näo, paistis, nagu jääks tal hing rinnus kinni. Maša nuttis .. .

«Mu õnnetu, õnnetu saatus,» ütles Dubrovski kibedalt ohates. «Teie eest annaksin ma oma elu, teid kaugeltki näha, teie kätt puudutada valmistas mulle joobumust. Ja kui mulle võimalus avaneb teid vastu oma erutatud südant suruda ja teile ütelda: «Mu ingel, lähme kas või surma!», siis pean ma, õnnetu, õnnest hoiduma, ma pean õnne kogu jõust tagasi tõrjuma

. . . Ma ei tohi teie jalgade ette langeda ja taevast tänada ootamatu ning teenimatu kingituse eest. Oh, kuidas
92
ma peaksin vihkama seda teist, kuid ma tunnen, nüüd ei ole mu südames ruumi vihkamisele.»

Dubrovski pani õrnalt käe Maša saleda piha ümber ja tõmbas neiu oma rinnale. Usaldavalt kallutas Maša oma pea noore röövli õlale. Mõlemad vaikisid.

Aeg lendas.

«Peab minema,» ütles lõpuks Maša. Dubrovski ärkas nagu unest. Ta võttis Maša käe ja pani sõrmuse neiu sõrme.

«Kui teie võtate nõuks minu poole pöörduda,» ütles ta, «siis tooge sõrmus siia, laske ta selle tamme õõnsusse — ma tean siis, mis teha.»

Dubrovski suudles Maša kätt ja kadus puude vahele.

XVI PEATÜKK

Vürst Vereiski kosjad polnud naabritele enam saladuseks — Kirila Petrovitš võttis vastu õnnesoove, valmistuti pulmadeks. Maša lükkas otsustavat kõnelust päev-päevalt edasi. Samal ajal kohtles ta vana vürsti jahedalt ja pingutatult. Vürst ei tundnud selle pärast muret. Ta ei taotlenud armastust, leppides neiu vaikiva alistumisega.

Aeg läks aga edasi. Lõpuks otsustas Maša tegutseda — ta kirjutas vürst Vereiskile kirja; ta püüdis äratada vürsti südames suuremeelsust, tunnistas avameelselt, et ta pole vürstisse sugugi kiindunud, palus vürsti kosimisest loobuda ja kaitsjaks olla isa meelevalla vastu. Ta toimetas kirja salamisi vürsti kätte, see luges üksi olles
93
kirja läbi ega lasknud ennast sugugi liigutada oma pruudi avameelsusest. Vastupidi, ta jõudis selgusele, et pulmad on tarvis kiiremini ära pidada, ja leidis seepärast vajaliku olevat näidata kirja oma tulevasele äiale.

Kirila Petrovitš läks marru; suure tegemisega suutis vürst teda veenda selles, et ta ei teeks Maša ees väljagi, nagu ei teaks ta midagi kirjast. Kirila Petrovitš andis lubaduse sellest vaikida, kuid pidas tarvilikuks mitte enam viivitada ja määras pulmad juba järgmisele päevale. Vürst leidis selle otsuse päris mõistliku olevat, läks oma pruudi juurde ja ütles talle, et kiri kurvastas teda väga, kuid et ta loodab aja jooksul võita Maša poolehoidu, et mõte Mašat kaotada on temale liiga rusuv ja et ta ei suuda anda nõusolekut iseenda surmaotsuseks. Seejärel suudles ta viisakalt Maša kätt ja sõitis minema, ilma et ta Mašale Kirila Petrovitši otsusest sõnagi oleks lausunud.

Kuid vaevalt oli vürst õuest lahkunud, kui isa Maša tuppa astus ja ilma pikemata käskis tal homseks valmis olla. Marja Kirilovna, keda juba oli erutanud kõnelus vürst Vereiskiga, puhkes nutma ja langes isa jalgade ette.

«Isake,» hüüdis ta kaebliku häälega, «isake, ärge saatke mind hukatusse, ma ei armasta vürsti, ma ei taha saada tema naiseks ... »

«Mida see siis tähendab,» ütles Kirila Petrovitš ähvardavalt, «seniajani sa vaikisid ja olid päri, aga nüüd, kus kõik on otsustatud, tuli sulle pähe jonnima ja vastu ajama hakata. Ole hea ja ära tembuta; minu juures ei saavuta sa sellega mitte midagi.»
94
«Ärge saatke mind hukatusse,» kordas õnnetu Maša, «miks ajate te mind enda juurest minema ja annate inimesele, keda ma ei armasta, kas olen ma teid ära tüüdanud, ma tahaksin jääda endistviisi teie juurde. Isake, teil oleks rõõmutu ilma minuta, ja veel rõõmutum, kui mõtlete sellele, et mina, isake, õnnetu olen: ärge sundige mind, ma ei taha mehele minna ... »

Kirila Petrovitš oli liigutatud, kuid varjas oma liigutust ja ütles Mašat eemale tõrjudes karmilt:

«Kõik see on mõttetus, kas kuuled? Ma tean sinust paremini, mida on tarvis, et sa õnnelik oleksid. Pisarad sind ei aita, ülehomme on sinu pulmad.»

«Ülehomme,» hüüatas Maša, «mu jumal! Ei, ei, see pole võimalik, seda ei tohi sündida. Isake, kuulake mind, kui te kord juba olete otsustanud mind hukatusse saata, siis otsin ma endale kaitsja, kellele teie ei mõtlegi, te saate nägema, te kohkute sellest, milleni te mind olete viinud.»

«Mis? Mis?» ütles Trojekurov, «kas need on ähvardused?! Mind ähvardada — jultunud plika! Kas sa ka tead, et ma võin teha sinuga kõike, mida sa ei oska ette kujutadagi. Sa julged mind oma kaitsjaga ähvardada. Vaatame, kes see kaitsja sul on.»

«Vladimir Dubrovski,» vastas Maša meeleheitel.

Kirila Petrovitš arvas, et tütar on aru kaotanud ja vaatas imestades tema poole.

«Hea küll,» ütles ta Mašale pärast lühikest vaikimist, «oota endale päästjaks ükskõik keda, aga seni istu selles toas, enne pulmi ei pääse sa

95

siit kuhugi.» Nende sõnadega väljus Kirila Petrovitš toast ja pani ukse enda järel lukku.

Kõike seda, mis teda ootas, endale ette kujutades nuttis õnnetu tütarlaps kaua aega, kuid äge kõnelus oli tema südant kergendanud ja ta võis rahulikumalt järele mõtelda oma saatuse üle ja selle üle, mida tal oli tarvis teha. Kõige tähtsam oli talle see, kuidas vältida vastumeelset abielu; röövli abikaasa saatus paistis talle paradiisina selle saatusega võrreldes, mis talle osaks oli määratud. Ta vaatas sõrmust, mille Dub-rovski talle oli jätnud. Kirglikult igatses ta Dubrovskiga nelja silma all kokku saada ja otsustava silmapilgu eel veel kord põhjalikult nõu pidada. Eelaimus ütles talle, et õhtul võiks ta Dubrovskit kohata pargis lehtla lähedal; ta otsustas minna teda sinna ootama, niipea kui hakkab hämarduma. Hämarus saabus. Maša valmistus minekule, kuid uks oli lukus. Teenija vastas talle ukse tagant, et Kirila Petrovitš on andnud käsu teda toast mitte välja lasta. Maša oli vangis. Sügavasti solvatuna istus ta akna juurde ja jäi, ilma et ta oleks lahti riietunud, sinna liikumatult taeva poole vaadates istuma kuni hilisööni. Koidikul tukastas ta, kuid tema kerget und häirisid kurvad unenäod, ja tõusva päikese kiired äratasid ta jälle üles.

XVII PEATÜKK

Ta ärkas, ja koos esimese mõttega kerkis tema ette ta olukorra kogu kohutavus. Maša helistas, teenija tuli ja vastas tema pärimiste peale, et

96

Kirila Petrovitš käis õhtul Arbatovos ja tuli sealt hilja tagasi, et ta andis valju korralduse Mašat toast mitte välja lasta ja selle järele vaadata, et keegi ei saaks Mašaga rääkida, aga ei muidu ei ole märgata mitte mingisuguseid erilisi ettevalmistusi pulmadeks, kui mitte nimetada seda, et papile on antud käsk, et ta ei tohi mingil juhul külast lahkuda. Pärast neid sõnumeid jättis teenijatüdruk Marja Kirilovna üksi ja pani ukse jälle lukku.

Need teenijatüdruku sõnad äratasid noores vangis sügava kibedustunde; ta pea kohises, ta veri kees; ta otsustas kõigest sellest teatada Dub-rovskile ja hakkas otsima abinõu, kuidas saata sõrmust salajasse peidukohta tamme õõnsuses. Sel ajal lendas kivike vastu akent, ruut hakkas klirisema — Marja Kirilovna vaatas välja ja nägi väikest Sašat, kes talle salaja märku andis. Maša teadis, et Saša on temasse kiindunud, ja tundis tema tuleku üle rõõmu. Ta avas akna.

«Tere, Saša,» ütles ta, «miks sa mind kutsud?»

«õeke, ma tulin küsima, kas teil ei ole ehk midagi tarvis. Isa on vihane ja keelas kõigil ära teie sõna kuulata, aga käskige mind teha ükskõik mida, ma teen teie heaks kõik.»

«Suur tänu, kallis Sašake, ja pane tähele: kas sa tead seda vana õõnsat tamme, mis kasvab lehtla juures?»

«Tean, õeke.»

«Kui sa mind armastad, siis jookse kiiresti sinna ja pane see sõrmus puuõõnde, aga vaata, et keegi sind ei märkaks.»

Nende sõnadega viskas ta Sašale sõrmuse ja sulges akna.

97

Poiss võitus sõrmuse, pistis kogu jõust jooksma ja oli kolme minuti pärast mainitud puu juures. Siin jäi ta hingeldades seisma, heitis pilgu ümberringi ja pani sõrmuse puuõõnde. Õnnelikult oma ülesande täitnud, tahtis ta sellest kohe teadet viia Marja Kirilovnale, kui järsku lehtla tagant punapäine ja kõõrsilmne katkistes riietes poisike välja vilksatas, tamme juurde tormas ja käe õõnsusse küünitas. Vilkamalt kui orav hüppas Saša poisi juurde ja kahinas temast mõlema käega kinni.

«Mis sa siin teed?» küsis ta ähvardavalt. «Mis see sinu asi on?» vastas poiss lahti rabelda püüdes.

«Lase sõrmusel olla, sa punapäine jänes,» karjus Saša, «või ma sind alles õpetan omamoodi.»

Vastuse asemel virutas teine Sašale rusikaga näkku, kuid Saša ei lasknud poissi lahti, ta hakkas täiest kõrist kisendama:

«Vargad, vargad! Siia, siia! ...»

Poiss püüdis ennast Saša käest lahti kiskuda. Ta oli Sašast nähtavasti paar aastat vanem ja palju tugevam, kuid Saša oli osavam. Nad maadlesid mõne silmapilgu, siis aga jäi punapäine poiss peale. Ta virutas Saša maha ja haaras tal kõrist kinni.

Kuid sel hetkel haaras tugev käsi punastest harjasjuustest kinni — aednik Stepan tõstis poisi maast poole arssina kõrgusele üles . . .

«Ah, sina, punajuukseline tõbras,» ütles aednik, «kuidas sa julged noorhärrat peksta ... »

Saša jõudis sel ajal püsti tõusta ja ennast koguda.

«Sa said mul kaenla alt kinni haarata,» ütles

98

ta, «muidu ei oleks sa mind iialgi maha pannud. Anna sõrmus siia ja tee, et sa kaod.»

«Või veel,» vastas punapea ja ennast koha peal järsku ringi keerates vabastas ta oma harjased Stepani peost.

Siis pistis ta jooksu, kuid Saša jõudis talle järele, andis hoobi selga ja poiss lendas pikali; aednik sai ta uuesti kätte ja sidus vööga Tcinni.

«Anna sõrmus siia,» karjus Saša.

«Oota, noorhärra,» ütles Stepan, «me viime ta arveteõienduseks valitseja juurde.»

Aednik hakkas koos vangiga minema härrastemaja õue poole, Saša läks kaasa, silmitsedes ärevalt oma pükse, mis olid katki rebitud ja roheliseks määrdunud. Järsku sattusid kõik kolm Kirila Petrovitši ette, kes oli talli ülevaatust tegema minemas.

«Mis see siis on?» küsis ta Stepanilt.

Stepan jutustas lühidalt, mis oli juhtunud.

Kirila Petrovitš kuulas Stepani jutu tähelepanelikult lõpuni.

«Sa võrukael,» ütles ta Saša poole pöördudes, «mis asja pärast sa temaga kiskuma läksid?»

«Ta varastas puuõõnest sõrmuse ära, isake, käskige tal see tagasi anda.»

«Missugune sõrmus, missugusest puuõõnest?»

«Mis Marja Kirilovna mulle . . . seesama sõrmus ... »

Saša muutus kohmetuks ja läks segamini. Kirila Petrovitši kulm tõmbus kortsu, ja pead vangutades ütles ta:

«Sellesse on siis segatud Marja Kirilovna. Tunnista kõik üles või ma annan sulle nõnda vitsu, et sul silmade ees pimedaks läheb.»

99

«Jumaia eest, isake, mina, isake . . . Marja Kirilovna ei andnud mulle, isake, mitte mingisugust käsku.»

«Stepan, mine õige ja lõika mulle paras värske kasevits ... »

«Oodake, isake — ma jutustan teile kõik. Ma jooksin täna õues ringi, kui õeke Marja Kirilovna avas akna, ma läksin lähemale, õekesel kukkus kogemata sõrmus maha ja ma pistsin selle puuõõnde ja — ja . . . see punapäine poiss tahtis sõrmust ära varastada.»

«Kogemata kukkus tal maha ja sina tahtsid ära peita... Stepan, mine too vitsad.»

«Isake, oodake, ma räägin teile kõik ära. Õeke Marja Kirilovna palus mind tamme juurde joosta ja sõrmuse puuõõnde lasta, ma läksingi ja panin sõrmuse sinna — aga see paha poiss ... »

Kirila Petrovitš pöördus paha poisi poole ja küsis temalt ähvardavalt: «Kelle poiss sa oled?»

«Ma olen härraste Dubrovskite mõisateenija,» vastas punapäine poiss. Kirila Petrovitši nägu tõmbus pilve.

«Näib, et sa mind oma peremeheks pidada ei taha, hea küll,» vastas ta. «Aga mis asja oli sul minu parki?»

«Ma varastasin vabarnaid,» lausus poiss väga ükskõikselt.

«Ahah, teener on läinud oma isandasse: missugune on papp, niisugune on ka kogudus, aga kas vabarnad kasvavad mul tamme otsas?»

Poiss ei vastanud.

«Isake, laske tal sõrmus tagasi anda,» ütles Saša.

«Ole vait, Aleksander,» vastas Kirila Petro-vitš, «ja ära unusta, et sinuga tuleb mul veel arved õiendada. Mine oma tuppa. Sina, kõõr-silm, paistad osav poiss olevat. Anna sõrmus siia ja mine koju.»

Poiss avas rusikas käe ja näitas, et tal pole pihus mitte midagi.

«Kui sa kõik üles tunnistad, siis jääd sa peksuta ja ma annan sulle pealekauba veel viis kopikat pähklite ostmiseks. Või muidu teen ma sinuga seda, mida sa ei oska arvatagi. Noh!»

Poiss ei vastanud sõnagi, ta seisis longuspäi, võttes endale täiesti kohtlase poisi ilme.

«Hea küll,» lausus Petrovitš, «pange ta kuhugi kinni ja vaadake järele, et ta minema ei jookseks — muidu ma tõmban kõigil naha üle kõrvade.»

Stepan viis poisi tuvikongi, pani ta sinna kinni ja jättis vana linnusöötja Agafja teda valvama.

«Sõitke kohe linna politseiülemat tooma,» ütles Kirila Petrovitš poisile järele vaadates, «ja võimalikult kähku.»

«Siin pole mingisugust kahtlust. Ta on praegugi veel ühenduses neetud Dubrovskiga. Kuid kas tõesti kutsus ta Dubrovskit endale appi?» mõtles Kirila Petrovitš mööda tuba käies ja vihaselt «Võidu mürinat» vilistades. «Võibolla olen ma viimaks sattunud Dubrovski värsketele jälgedele ja ta ei pääse meil enam käest. Aga kuule, kuljuste helin, jumal tänatud, see on politseiülem.»

«Hei, tooge see kinnipüütud poiss siia!»

Samal ajal jõudis vanker õue ja meile juba tuttav politseiülem astus üleni tolmusena tuppa.

«Suurepärane uudis,» ütles talle Kirila Pet-rovitš, «ma tabasin Dubrovski.»

«Jumal tänatud, teie ekstsellents,» lausus politseiülem rõõmsaks muutunud näoilmega, «kus ta siis on?»

«See tähendab, mitte Dubrovski enda, vaid ühe tema jõugust. Kohe tuuakse ta siia. Ta aitab meil ka pealikut ennast tabada. Seal ta ongi.»

Politseiülem, kes ootas hirmuäratava röövli ilmumist, oli imestunud, kui nägi kolmeteist-kümneaastast üsna nõrga kehaehitusega poissi. Arusaamatuses pöördus ta Kirila Petrovitši poole ja ootas seletust. Kirila Petrovitš hakkas kohe jutustama hommikusest sündmusest, ilma et ta seejuures siiski oleks nimetanud Marja Kirilovnat.

Politseiülem kuulas teda tähelepanelikult Ja heitis kogu aeg pilke väikese suli poole, kes, nagu paistis, ei pööranud lollaka osa etendades mingit tähelepanu kõigele sellele, mis toimus tema ümber.

«Lubage, teie ekstsellents, teiega nelja silma all rääkida,» ütles lõpuks politseiülem.

Kirila Petrovitš viis politseiülema teise tuppa ja sulges enda järel ukse.

Poole tunni pärast tulid nad tagasi saali, kus vang ootas oma saatuse otsustamist.

«Härra tahtis lasta sind linna vangimajja viia,» ütles politseiülem poisile, «läbi nuuditada ja siis asumisele saata, kuid mina kaitsesin sind ja

102

palusin sulle andeks anda. - - Päästke ta lahti.» Poiss päästeti lahti.

«Täna ometi härrat,» lausus politseiülem.

Poiss astus Kirila Petrovitši juurde ja suudles tema kätt.

«Mine siis pealegi koju,» ütles talle Kirila Petrovitš,» ja edaspidi ära varasta enam vabarnaid puuõõnsustest.»

Poiss läks välja, tormas rõõmsalt trepist alla ja pistis tagasi vaatamata otse üle põllu Kisten-jovka poole jooksma. Külla jõudes peatus ta külaserval esimese poollagunenud majakese juures ja koputas aknale. Luuk kerkis ja vana naine ilmus nähtavale.

«Vanaema, anna leiba,» ütles poiss, «ma pole hommikust saadik suutäit söönud, ma suren nälga.»

«Ah, see oled sina, Mitja, kuhu sa, kurivaim kadusid,» vastas vanaeit.

«Küll ma pärast jutustan, vanaema, jumala pärast, anna leiba.»

«Tule siis ometi sisse.»

«Ei ole aega, vanaema, — ma pean veel kuskile lippama. Leiba, Kristuse nimel, leiba.»

«Kus on alles kärsitu loom,» urises vanaeit, «säh, siin on sulle tükk leiba,» ja ta ulatas läbi akna viiluka rukkileiba.

Poiss hammustas seda ahnelt ja ruttas leiba närides kohe jälle edasi.

Hakkas pimenema. Rehtede ja juurvilja-aedade kaudu hiilis Mitja Kistenjovka metsa poole. Kahe männi juurde jõudes, mis seisid metsa ääres otsekui eelpostid, peatus ta, heitis pilgu ümberringi, vilistas järsult ning läbilõikavalt ja

103

jäi kuulatama; vabalt kõlav pikk vile kostis talle vastu, keegi tuli metsast välja ja hakkas talle lähenema.

XVIII PEATÜKK

Harilikust valjemini oma lauluviisikest vilistades käis Kirila Petrovita saalis edasi-tagasi. Kogu majarahvas oli liikvel — teenrid jooksid ringi, tüdrukud askeldasid, tõllakuuris rakendasid kutsarid hobuseid tõlla ette. õues oli rahvast murruna koos. Preili buduaaris ehtis teenijatest ümbritsetud daam peegli ees kahvatut ja liikumatut Marja Kirilovnat; Marja Kirilovna pea oli briljantide raskuse all abitult longu vajunud; kui kellegi ettevaatamatu käsi teda nõelaga torkas, võpatas ta pisut, kuid vaikis ja vahtis mõtlematult peeglisse.

«Kas saab juba?» kostis ukse poolt Kirila Petrovitši hääl.

«Otsekohe,» vastas daam, «Marja Kirilovna, tõuske püsti, vaadake, kas on korras!»

Marja Kirilovna tõusis püsti, kuid ei vastanud midagi. Uks avanes.

«Mõrsja on valmis,» ütles daam Kirila Petro-vitšile, «võib istuda tõlda.»

«Jumala nimel,» vastas Kirila Petrovitš ja võttis laualt pühakuju, «tule siia, Maša,» ütles ta liigutatult, «ma õnnistan sind . . .»

Õnnetu tütarlaps langes ta jalgade ette maha ja puhkes nutma.

«Isa . . . isake . . . ,» lausus ta läbi pisarate ja sõnad jäid talle kurku kinni.

104

Kirila Petrovitš andis talle rutates oma õnnistuse — Marja Kirilovna aidati jalule ja peaaegu kanti tõlda. Tema kõrvale istusid saaja-naine ja üks teenijaist. Nad asusid teele kiriku poole. Peigmees ootas neid juba seal. Ta tuli mõrsjale vastu ja oli hämmastunud Marja Kirilovna kahvatusest ja kummalisest näoilmest. Nad läksid üheskoos külma, tühja kirikusse, nende järel suleti uks. Preester väljus altariruur mist ja alustas kohe laulatust.

Marja Kirilovna ei pannud mitte midagi tähele, ta ei kuulnud mitte midagi, ta peas püsis üksainus mõte; hommikust peale ootas ta Dubrovskit, ja lootus ei jätnud teda hetkekski maha, aga kui preester pöördus tema poole tavakohase küsimusega, võpatas ta ja tardus, kuid ikka veel viivitas ta, ikka veel ootas; ilma et tema vastust ära oleks jõudnud oodata, lausus preester sõnad, mida ei saa enam tagasi võtta.

Laulatustalitus oli lõppenud. Marja Kirilovna tajus vastumeelse abikaasa külma suudlust, ta kuulis juuresolijate rõõmsaid õnnesoove, kuid ta ei suutnud ikka veel uskuda, et ta elu on aheldatud alatiseks, et Dubrovski ei saabunud teda vabastama. Vürst pöördus tema poole lahkete sõnadega, kuid ta ei taibanud nende mõtet; nad väljusid kirikust, kirikutrepil oli murruna koos Pokrovskoje talupoegi. Marja Kirilovna pilk libises kiiresti nendest üle ja väljendas siis jälle endist osavõtmatust. Noorpaar istus üheskoos tõlda ja asus teele Arbatovo poole, kuhu Kirila Petrovitš oli juba ette sõitnud, et noorpaari seal vastu võtta. Noore naisega kahekesi jäädes ei lasknud vürst ennast naise jahedast ilmest

105

häirida. Ta ei hakanud Marja Kirilovnat tüütama läägete armastusavaldustega ja naeruväärse imetlemisega, tema sõnad olid lihtsad ja neile ei olnud tarvis vastata. Nõnda olid nad umbes kümme versta ära sõitnud, hobused traavisid konarlikul külavaheteel kiiresti, aga inglise vedrudel tõld peaaegu ei kõikunudki. Järsku kostsid tagaajajate hüüded, tõld jäi seisma, salk relvastatud mehi piiras selle ümber, poolmaskis mees avas tõlla ukse sellelt küljelt, kus istus noor vürstinna, ja lausus viimase poole pöördudes:

«Teie olete vaba, võite väljuda.»

«Mis see tähendab?» hüüdis vürst, «kes sa niisugune oled?»

«See on Dubrovski,» ütles vürstinna.

Meelekindlust kaotamata haaras vürst külg-misest taskust reisipüstoli ja tulistas maskeeritud röövlit. Vürstinna karjatas ja kattis kohkudes oma näo kätega. Dubrovski sai õlast haavata, veri hakkas tal läbi riiete imbuma. Silmapilkugi viivitamata tõmbas vürst välja teise püstoli. Kuid temale ei antud mahti tulistamiseks, tõlla-uks kisti lahti, mitu tugevat kätt haaras vürstist kinni, ta tõmmati tõllast välja ja püstol võeti tal käest. Ta kohal välgatasid noad-

«Ärge puutuge teda!» hüüdis Dubrovski ja tema sünged kaaslased tõmbusid tagasi.

«Teie olete vaba,» jätkas Dubrovski kahvatu vürstinna poole pöördudes.

«Ei,» vastas see. «On hilja, ma olen laulatatud, olen vürst Vereiski naine.»

«Mis te räägite!» hüüdis Dubrovski meeleheitel, «ei, teie pole tema naine, teid sunniti selleks, teie ei võinud iial sellega nõustuda ... »

106

«Ma nõustusin, ma andsin tõotuse,» vastas vürstinna kindlameelselt, «vürst on minu mees, käskige ta vabastada ja jätke mind temaga. Ma ei petnud. Ma ootasin teid kuni viimase silmapilguni . . . kuid nüüd, kinnitan teile, nüüd on hilja. Laske meil minna.»

Kuid Dubrovski ei kuulanud enam ta sõnu, valutav haav ja hingeline vapustus röövisid temalt ta jõu. Ta langes tõllaratta juurde maha, röövlid asusid ringi tema ümber. Ta jõudis neile veel öelda mõne sõna, nad tõstsid ta hobuse selga, kaks neist hoidsid teda kinni, kuna kolmas talutas hobust valjastest ja kõik nad pöördusid teelt kõrvale, jättes tõlla, kinniseotud inimesed, lahtirakendatud hobused keset teed maha, kuid nad ei röövinud ära kõige vähematki ega valanud tilkagi verd kättemaksuks oma pealiku vere eest.

XIX PEATÜKK

Keset pimedat laant kerkis väikesel lagendikul ümbrusest kõrgemale tilluke mullast kindlus, mis moodustus vallist ja kraavist; nende taga asetsesid mõned hagudest hütid ja muldonnid.

Ilma mütsideta ühise katla ümber istudes sõi lageda taeva all lõunat suur hulk mehi, kelles nende rõivastuse kirevusest ja sellest, et nad kõik kandsid relvi, võis kohe ära tunda

röövleid. Vallil väikese kahuri kõrval istus tunnimees, kes oli jalad enda alla risti kõverasse tõmmanud; ta õmbles paika oma riiete teatud kohale, käsitsedes nõela niisuguse osavusega, mis paljastas
107
temas vilunud rätsepat, ja laskis alatasa oma pilgul ringi käia.
Kuigi teatud kann juba mitmendat korda käest kätte käis, valitses ses salkkonnas imelik vaikus — röövlid lõpetasid söömise, üksteise järel tõusid nad püsti ja tänasid jumalat, mõned läksid hüttidesse, kuna teised valgusid laiali mööda metsa või heitsid vene kombe järgi puhkama.
Tunnimees lõpetas töö, raputas oma räbalaid, imetles pealeõmmeldud paika, kinnitas nõela varruka külge, istus siis kaksiratsa kahurile ja hakkas täiest kõrist laulma vana melanhoolset laulu:

Kulla tammik haljas, ära kohise,
lase noorel mehel mõtet mõtelda.

Sel silmapilgul avanes ühe onni uks ja valge tanuga, puhtalt ja äärmise korralikkusega riietatud vana naine ilmus lävele.
«Jäta järele, Stjopka,» lausus ta pahaselt, «härra magab, aga sina muudkui karjud — ei tunne teie häbi ega ole teil kellestki kahju.»
«Anna andeks, Jegorovna,» vastas Stjopka, «hea küll, ma enam ei laula, las ta, isake, puhkab ja paraneb.»
Vanamemm läks minema, kuna Stjopka hakkas vallil edasi-tagasi käima.
Onnis, kust vanaeit väljus, lamas vaheseina taga välivoodil haavatud Dubrovski. Tema ees väikesel laual olid tema püstolid, kuna mõõk rippus peatsis. Muldonni põrand ja seinad olid kaetud kallite vaipadega, nurgas asetses naiste hõbedane tualettlaud suure peegliga. Dubrovski hoidis käes lahtist raamatut, kuid ta silmad olid
108
suletud. Ja vanaeit, kes piilus teda vaheseina tagant, ei saanud aru, kas ta magas või oli ainult mõttesse vajunud.
Äkki Dubrovski võpatas . . . kindlustuses kostsid häiresignaalid ja Stjopka pistis pea läbi akna Dubrovski onni.
«Isake Vladimir Andrejevitš!» hüüdis ta, «meie omad annavad märku, meil ollakse jälil.»
Dubrovski hüppas voodilt, haaras relvad ja väljus onnist. Röövlid olid õues käratseva salgana koos, kuid tema ilmudes tekkis sügav vaikus.
«Kas kõik on siin?» küsis Dubrovski.
«Kõik peale piilurite,» vastati talle.
«Kohtadele!» hüüdis Dubrovski. Ja iga röövel asus kindlaksmääratud kohale.
Sel ajal jooksid värava juurde kolm piilurit; Dubrovski läks neile vastu.
«Mis on juhtunud?» päris ta neilt.
«Metsas on sõdurid,» vastasid need, «nad piiravad meid ümber.» .
Dubrovski käskis värava sulgeda ja läks ise kahurit üle vaatama. Metsast oli kuulda hääli — need lähenesid; röövlid ootasid vaikides. Äkki ilmusid kolm-neli sõdurit metsaservale, kuid tõmbusid kohe tagasi, andes seltsimeestele püssipaukudega märku.
«Valmistuda lahingu vastu,» ütles Dubrovski ning röövlite hulgas tekkis kahin, ja jälle jäi kõik vait.
Siis kuuldi lähenevate meeste hääli, relvad välgatasid puude vahel, umbes sada viiskümmend sõdurit tulid metsast välja ja tormasid karjudes valli poole. Dubrovski läitis süütenööri, lask oli
109
tabav: kuul rebis ühel sõduril pea otsast ja haavas kahte. Sõdurite hulgas tekkis segadus, kuid ohvitser tormas edasi, sõdurid järgnesid talle ja jõudsid juba kraavi; röövlid andsid

neile püssidest ning püstolitest tuld ja hakkasid kirves-tega kaitsma valli, millele ronisid raevunud sõdurid, jättes kraavipõhja maha paarkümmend haavatud kaaslast. Algas käsitsivõitlus; sõdurid olid juba vallil, röövlid lõid taganema, kuid siis pöördus Dubrovski ohvitseri poole, tõstis püstoli tema rinna kohale ja tulistas, ohvitser langes selili maha, mõned sõdurid tõstsid ta kätele ja ruttasid teda metsa ära viima, teised aga, kaotanud oma pealiku, jäid peatuma. Julgust kogunud röövlid kasutasid seda kõhklusesilmapilku, nad murdsid sõdurite jõu ja tõrjusid nad tagasi kraavi, piirajad hakkasid põgenema, röövlid tormasid neile kisades järele. Võit oli käes. Pidades vaenlast täiesti segilööduks, peatas Dubrovski oma mehed ja tõmbus tagasi kindlusse, käskides ära tuua haavatud, kahekordistada valvet ning ära keelates kindlusest lahkumise.

Viimased sündmused juhtisid juba tõsiselt võimude tähelepanu Dubrovski jultunud röövimis-tele. Koguti andmeid tema asupaiga kohta. Saadeti välja rood sõdureid, et teda kas elusalt või surnult tabada. Püüti kinni mõned mehed tema jõugust ja nende käest saadi teada, et Dubrovski ei viibinud enam nende keskel. Mõni päev pärast. . . olevat ta kõik oma kaaslased kokku kogunud ja neile teatanud, et ta on nõuks võtnud nendest jäädavalt lahkuda, ühtlasi olevat ta neilegi soovitanud oma eluviisi muuta.

«Minu juhtimise all olete läinud rikkaks, igaühel

teist on paberid, mis aitavad teil ohutult pääseda mõnda kaugemasse kubermangu ja saata seal järelejäänud elupäevad mööda ausat tööd tehes ja külluses elades. Kuid te olete kõik niisugused võllaroad, kes arvatavasti ei taha oma ametit maha jätta.»

Pärast seda lahkus ta nende juurest, võttes endaga kaasa ainult **. Keegi ei teadnud, kuhu ta kadus. Algul ei tahetud neid tunnistusi uskuda: röövlite kiindumus oma pealikusse oli tuntud. Arvati, et nad tahtsid teda päästa. Kuid järgnevad sündmused kinnitasid nende tunnistuste tõepärasust: kohutavad retked, tulekahjud ja röövimised lakkasid. Teed muutusid vabalt läbipääsetavaks. Teiste andmete järgi saadi teada, et Dubrovski olevat välismaale põgenenud.

1832— 1833

Пушкин Александр Сергеевич ДУБРОВСКИЙ Оформление: Х. Хепнла
Издательство «Ээсти Раамат» Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja E. Puskar Kunstiline toimetaja A. Raja Tehniline toimetaja A. Krebstein Korrektorid E. V ä 1 j a t a g aja E. Laur

Ladumisele antud 19. VIII 1966. Trükkimisele antud 13. III 1967. Paber 70x90, 73r. Trükipoognaid 3,5. Tingtrükipoognaid 4,1. Arvestus-poognaid 4,36. Trükiarv 24 000. Tellimise nr. 6118. Hans Heidemanni nimeline trükikoda. Tartu. Ülikooli 17/19. I Trükipaber nr, 2 — Kohila Paberivabrik

Hind 18 kop.

7—3—1